

Skattemessige konsekvenser ved generasjonsskifte av fast eiendom

Kandidatnr:238

Veileder:Erik Friis Fæhn

Leveringsfrist:25-04-2003

Til sammen 14.500 ord

14.05.2003

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
1.1	PROBLEMSTILLING	1
1.1.1	GENERASJONSSKIFTE SETT FRA SAMFUNNETS SIDE	2
1.1.2	GENERASJONSSKIFTE SETT FRA SKATTEYTERNES SIDE	3
1.2	METODE	4
1.3	AVGRENSNING OG STATISTIKK	4
2	<u>GJELDENE RETT</u>	5
2.1	ARVERETTSREGLER	5
2.1.1	PLIKTDELSARV	5
2.1.2	USKIFTEREGLER	5
2.2	ARVEAVGIFTEN	5
2.2.1	STEDLIG VIRKEOMRÅDE	5
2.2.2	PÅ HVILKE OBJEKTER SKAL DET SVARES ARVEAVGIFT	6
2.2.3	HVEM ER AVGIFTSPLIKTIG	7
2.2.4	TIDSPUNKT FOR ERVERV OG VERDSETTELSE	7
2.2.5	HVORDAN FASTSETTES AVGIFTSGRUNNLAGET	8
2.2.6	SELVE VERDIFASTSETTELSEN	9
2.2.7	AVGIFTSSATSENE	11
2.3	INNTEKTSSKATTEN	11
2.3.1	SKATTLEGGING AV ARVELATER/ GIVER	12
2.3.2	DISKONTINUITET	14
2.3.3	SKATTLEGGING AV ARVING ELLER GAVEMOTTAKER	14
2.4	DOKUMENTAVGIFT OG TINGLYSINGSGEBYR	18
3	<u>REGLENE BELYST AV PRAKTISKE EKSEMPLER</u>	18
3.1	ARVINGENE ØNSKER Å SELGE EIENDOMMENE OMGÅENDE	20
3.1.1	BOLIGEIENDOM OG FRITIDSEIENDOM – EKSEMPEL 1	20
3.1.2	TOMTER	23
3.1.3	NÆRINGSEIENDOM – EKSEMPEL 2	23

3.2	ARVINGENE ØNSKER Å BEHOLDE EIENDOMMEN	28
3.2.1	BOLIG OG FRITIDSEIENDOM - EKSEMPEL 3	29
3.2.2	NÆRINGSEIENDOM – EKSEMPEL 4	30
4	<u>VURDERING AV REGLENE</u>	34
4.1	ARVEAVGIFTENS BETYDNING SOM FINANSIERINGSKILDE	35
4.2	FORDELINGSMESSIGE KONSEKVENSER AV REGLENE	37
4.2.1	REGLENE I FORHOLD TIL MÅL OM UTJEVNING	37
4.2.2	REGLENE I FORHOLD TIL RETTSIKKERHET	38
4.2.3	UNNTAKENE FOR VURDERING AV VERDIENE.	40
4.3	SAMFUNNSØKONOMISKE KONSEKVENSER AV REGLENE	41
4.3.1	ADMINISTRATIVE KOSTNADER	42
4.3.2	VELFERDTAPET VED ARVEAVGIFT	43
4.3.3	ARVEAVGIFTSREGLENE I FORHOLD TIL NØYTRALITET.	44
5	<u>KONKLUSJONER</u>	46

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Generasjonsskifte er overføring uten motytelse av verdier fra en generasjon til en annen. Hovedregelen er at verdiene overføres ved dødsfall. I levende live kan verdiene overføres ved gave eller gavesalg. Arv eller gave er ensidige kontrakter, i motsetning til gjensidige kontrakter som eksempelvis ordinært salg. Med gavesalg menes salg hvor salgsprisen er lavere enn vanlig markedspris.

Som hovedregel pålegger samfunnet inntektsskatt på økonomisk fordel innvunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet. Arv eller forskudd på arv blir pålagt arveavgift. I realiteten er også arveavgift en skatt, og hovedregelen er at økonomisk fordel som blir innvunnet enten beskattes eller blir pålagt arveavgift. Regelsettene om arveavgift og inntektsskatt utfyller hverandre. Normalt skal det ikke finne sted dobbeltbeskatning, men heller ikke være ubegrunnede huller i beskatningen av arv eller arveforskudd.

Sett fra samfunnets side kan det stilles spørsmål om arveavgiftsreglene og dens samspill med skattereglene tilfredsstillende overordnede målsetninger med skattesystemet.

Skattereformen av 1992 forsøkte å skape et system hvor de økonomiske aktørenes handlinger i minst mulig grad skulle bli styrt av skattemessige virkninger av handlingene. Reglene om arveavgift ble ikke revidert.

Ved hjelp av eksempler, og etterfølgende vurdering av reglene vil jeg forsøke å vise svakheter i gjeldende rett i forhold til manglende nøytralitet og rettferdighet.

Sett fra skatteyterne er problemstillingen at et generasjonsskifte kan gjennomføres på mange måter, samtidig som måten det blir gjennomført på kan få store skattemessige konsekvenser. Slik reglene fremstår i dag gir de betydelig spillerom for skatteplanlegging. Samtidig kan de negative økonomiske konsekvensene bli store ved mangelfull planlegging.

For å anskueliggjøre viktigheten av planlegging av generasjonsskiftet bruker jeg praktiske eksempler.

1.1.1 Generasjonsskifte sett fra samfunnets side

Samfunnet har en rekke målsettinger ved sin skattepolitikk. Det er vanlig å dele disse inn i tre overordnede hensyn jf. Norges offentlige utredninger 2000:8 Arveavgift s. 46 (NOU 2000:8)

1 Skattene skal skape realøkonomisk rom for offentlig konsum, offentlige investeringer og offentlige overføringer.

2 Skattene skal bidra til å ivareta fordelingshensyn.

3 Skattene skal utformes slik at de bidrar til en samfunnsøkonomisk mest mulig effektiv bruk av nasjonenes ressurser.

Det første punktet dreier seg først og fremst om hvilket skattenivå som totalt velges.

Det andre punktet kan deles i to. Skattene kan utformes slik at de direkte virker utjevne. Mer indirekte kan noen av skattene som er kommet inn brukes til overføringer. Disse overføringene kan innrettes slik at de bidrar til en antatt bedre fordeling.

Det tredje punktet kan oppfattes som at de to andre hensynene skal tilfredsstilles på en måte som i størst mulig grad tar hensyn til samfunnsøkonomisk effektivitet.

For å oppnå dette bør skattene utformes slik at dødvekttapet blir minimert jf. Eide 1999 s.85-89. Med dødvekttap menes reduksjon av konsumentoverskudd eller produsentoverskudd på grunn av en skatt eller en avgift.

Dødvekttapets størrelse er blant annet avhengig av hvordan den enkelte aktør i økonomien endrer sin adferd på grunn av skatter eller avgifter. Sammenhengen mellom den enkeltes adferd og skatt på arv eller gave er usikker. De størrelsene som kan bli påvirket er primært sparing og muligens tilbud av arbeidskraft. Da den enkeltes livsløp er usikker er det mulig at sparing og tilbud av arbeidskraft påvirkes lite av skatt på arv eller gave. Ønsker samfunnet å innrette skattene slik at dødvekttapet blir minimert burde arveavgiften øke, samtidig som en skatt som har høyere dødvekttap blir redusert tilsvarende.

Skattereformen i 1992 la betydelig vekt på å skape et mer nøytralt skattesystem jf. Odelstingsproposisjon nr. 35 1990-91 Skattereformen 1992 s.11-13 (Ot. prp. 35 1990-

91) Med et nøytralt skattesystem menes et skattesystem hvor aktørens økonomiske beslutninger ikke er influert av de skattemessige konsekvensene av beslutningene. Dette er ment å bidra til samfunnsøkonomisk effektivitet.

Arv er som hovedregel ikke skattepliktig, men arvingene må betale arveavgift. Hovedregelen ved arv er diskontinuitet. Arvingenes skatteposisjoner blir fastlagt ut fra deres egne forhold, og ikke avledet av arvelaters forhold. Dette fører til at det for arvingene dannes nye inngangsverdier for arvede eiendeler. Inngangsverdiene kan få betydning for avskrivninger eller skattemessig gevinst eller tap.

Samspillet mellom arveavgiftsreglene og skattereglene kan være komplisert noe som i seg selv kan være et rettferdighetsproblem. De som har kunnskap eller kjøper kunnskap kommer økonomisk gunstigere fra et generasjonsskifte enn andre

Arveavgiftsreglene inneholder noen unntaksregler, som gir grupper av arvinger eller gavemottakere gunstigere regler enn de alminnelige reglene, noe som også kan representere et rettferdighetsproblem.

1.1.2 Generasjonsskifte sett fra skatteyternes side

Skatteytene flest vil være interessert i å minimere sin skatt. Ved et generasjonsskifte kan skatteytene i mange tilfelle velge flere alternative måter å gjennomføre skiftet på. Velger skatteytene det handlingsalternativet som medfører lavest total skattebelastning vil de ofte kunne spare betydelige beløp.

Manglende planlegging ved generasjonsskifte kan føre til at individene betaler høyere skatt enn nødvendig. Årsakene til manglende planlegging kan være manglende kunnskap, uventet død eller at noen finner det følelsesmessig vanskelig å planlegge med tanke på egen fremtidig død

Mulige hindringer for planlegging kan være arverettslige regler som uskifteregler eller pliktdelsregler, videre kan den ulovfestede omgåelsesnormen være til hinder for rent skattemotiverte handlinger.

Ved planlagt generasjonsskifte bør en rekke hensyn vektlegges. De skattemessige konsekvensene av handlingsalternativene er bare en av mange konsekvenser ved et generasjonsskifte. Andre viktige hensyn kan være hvem som er

best egnet til å forvalte verdiene, finne en rettferdig løsning eller finne en løsning som ikke skaper fremtidig strid eller splid i familien. I denne oppgaven er det bare de skattemessige konsekvensene som blir vektlagt.

Forutberegnelighet blir sett på som en viktig forutsetning for rettsikkerhet. Sammenhengen mellom arveavgiftsregler og skatteregler er kompleks og kan for enkelte gi ubehagelige overraskelser. Det er negativt for rettsfølelsen når skatteyterne oppdager at betydelige beløp kunne vært spart om en hadde innrettet seg på en annen måte.

1.2 Metode

I fremstillingen av gjeldende rett er vanlig juridisk metode benyttet. I eksempler i punkt 3 har jeg benyttet bedriftsøkonomisk metode for å illustrere de økonomiske konsekvensene av gjeldende rett for skatteyterne. I punkt 4 bruker jeg rettsøkonomisk analyse i drøftelsen av de samfunnsøkonomiske konsekvensene av gjeldende rett.

1.3 Avgrensning og statistikk

Jeg velger i denne fremstillingen å konsentrere meg om fast eiendom. Generasjonsskifte i landbruket og i skogbruket behandler jeg ikke i denne oppgaven. Arveavgiften i forhold til ektefelle blir ikke grundig behandlet. De skatte og avgiftsmessige konsekvensene av eiendommer som skifter bruk fra eksempelvis næringsseiendom til bolig i sammenheng med et generasjonsskifte blir heller ikke behandlet.

Fast eiendom utgjør ca 50 pst av verdien av all arv jf. NOU 2000:8 s. 90 og 91. Det er betydelige verdier som skifter eier. I år 2000 var arveavgiftsgrunnlaget 13,1 milliarder jf. Statistisk sentralbyrås arveavgiftsstatistikk. Arveavgiften utgjør under 1 milliarder kroner jf Zimmer, *Skatterett* 2001 s.31.

2 Gjeldende rett

2.1 Arverettsregler

2.1.1 Pliktdelsarv

Lov om arv 3. Mars 1972 nr. 5 (arveloven) §29 første ledd gir livsarvingene rett på to tredjedeler av arven. Men pliktdelsarven er ikke større enn en millioner kroner til hver linje etter arvelateren jf arveloven § 29 første ledd andre setning.

Ektefellen har også arverett etter avdøde jf. arveloven § 6 Minstearven på 4G går foran livsarvingenes rett. Har avdøde ikke livsarvinger utvides ektefellens arverett.

Privatrettslige posisjoner kan som hovedregel fritt overdras eksempelvis ved to sidige avtaler som kjøp eller ved ensidige avtaler som gave. Dette følger av den alminnelige avtalefrihet. Arvelater kan følgelig som hovedregel fritt foreta livsdisposisjoner. Dødsdisposisjoner er underlagt arverettens regler. Skillet mellom livs-og dødsdisposisjoner vil ikke bli drøftet i denne oppgaven.

2.1.2 Uskifteregler

Hovedregelen følger av arveloven § 9 første ledd. Lengstlevende ektefelle har rett til å overta felleseiet uskiftet med de andre arvingene etter førsteavdøde.

2.2 Arveavgiften

2.2.1 Stedlig virkeområde

Lov om avgift på arv og visse gaver 19. juni 1964 Nr. 14 (aal) §1 tredje ledd slår fast at det skal svares arveavgift til Norge for blant annet fast eiendom og anlegg i Norge. For fast eiendom beliggende i Norge vil således arvelater, giver eller mottakers bosted eller statsborgerskap ikke ha betydning.

For andre eiendeler enn fast eiendom er reglene mer sammensatte med hensyn til arvelater eller givers bosted, men disse reglene vil ikke bli drøftet i denne sammenheng.

2.2.2 På hvilke objekter skal det svares arveavgift

Hovedregelen er klar. Avgift blir å svare på all arv jf. aal § 2 første ledd.

Aal inneholder ingen definisjon av begrepet ”arv”. I følge vanlig juridisk metode legger en da til grunn den betydning uttrykket har i annen lovgivning. Det naturlige er da å ta utgangspunkt i arvelovens begrepsbruk.

NOU 2000:8 s 26 definerer arv som formuesmidler hvor adkomsten til disse kan utledes av arveretten etter avdøde.

Det finnes flere unntak fra plikten til å betale arveavgift oppregnet i aal § 4 første til tredje ledd. Ingen av disse unntakene omfatter fast eiendom.

Med gave i forhold til arveavgiftsreglene menes enhver økonomisk fordel som oppnås hvor mottakeren ikke svarer fullt vederlag jf aal § 2 syvende ledd. Lovteksten regner opp en rekke avtaler som kan fremstå som gave. Oppregningen er ikke uttømmende jf uttrykket ”eller annen rettshandel ” For at noe skal betegnes som gave kreves ikke gavehensikt fra giveren, det er tilstrekkelig at mottakeren oppnår en økonomisk fordel.

All arv er avgiftspliktig. Det samme gjelder ikke for gaver. Utgangspunktet er at overføring av gaver ikke utløser avgiftsplikt. For å hindre omgåelse av plikten til å betale arveavgift er noen gaver avgiftspliktige. Loven inneholder en positiv avgrensning for hvilke gaver det skal svares avgift av jf. aal § 2.

Ved vurdering om en gave er avgiftspliktig er det to avgrensninger som må foretas. Gave ytet senere enn 6 måneder før givers dødsfall er uansett avgiftspliktig jf. aal §2 andre ledd. Gaver til slektninger og testamentsarvinger som ville vært arveberettigede er avgiftspliktig uansett når gaven blir ytet jf. aal §2 første ledd bokstav a og b.

Leilighetsgaver er ikke avgiftspliktige, jf. arveavgiftsloven § 4 første ledd bokstav b. Fast eiendom vil neppe i praksis kunne bli ansett som leilighetsgave.

2.2.3 Hvem er avgiftspliktig

Avgiftsplikten påhviler den som erverver midlene det vil si arvingene eller gavemottakerne jf. aal §3 første ledd.

Arvinger er de som etter arveretten får adkomst til midler. Arveloven oppstiller to hovedtyper arv. Arv etter disposisjon fra avdøde (testamentsarv) eller arv som følger direkte etter loven (legalarv). Med legalarv menes vanligvis arv til nære slektninger eller ektefelle.

Arv og gave fra ektefelle er fritatt fra arveavgift jf. aal §4 fjerde ledd.

2.2.4 Tidspunkt for erverv og verdsettelse

Hvilke avgiftssatser som skal legges til grunn ved arv eller forskudd på arv må knyttes til et tidspunkt. Det er de avgiftssatsene som gjelder ved erverv av rådigheten som skal legges til grunn jf. aal §18

Verdsettelsen av det eller de formuesgoder som arves eller mottas som arveforskudd må også knyttes til et tidspunkt.

Midlene blir verdsatt til de verdier de hadde ved erverv av rådigheten jf. aal §5 første ledd. Gave gitt som arveforskudd blir følgelig verdsatt på tidspunktet for ervervet, og ikke ved arvelaters død.

Ved privat skifte er tidspunktet for erverv dødsfallet jf. aal §9 første ledd bokstav a, mens ved offentlig skifte er tidspunktet for erverv utlodning av midlene jf. aal § 9 første ledd bokstav b.

Skifter kan ta tid. Ved formuesobjekter som endrer seg i verdi kan skiftemåten få betydning for avgiftsberegningen. I perioder har verdien av fast eiendom endret seg betydelig. Strekker et offentlig skifte seg over lang tid vil eiendommens verdi kunne endres under skiftebehandlingen.

Unntak fra tidfestningsreglene.

Aal §11A gjør unntak for ervervstidspunktet som tidspunkt for verdsettelse av ikke-børsnoterte aksjer og andeler i ansvarlige selskap og kommandittselskap. Aksjene eller andelene skal verdsettes til 30 pst. av aksjenes forholdsmessige andel av

aksjeselskapets samlede skattemessige formuesverdi slik denne fastsettes i lov om skatt av formue og inntekt av 26-03-1999 nr 14 (sktl) § 4-12 tredje ledd. Etter sktl § 4-12 tredje ledd skal verdiene fastsettes til 1. januar året før ligningsåret. Ordlyden i aal §11A sammenholdt med sktl § 4-12 tredje ledd kan tolkes på to måter. Den ligningsmessige verdien kan fastsettes 1. januar i ervervsåret eller 1. januar året før ervervsåret.

Høyesterett har avgjort spørsmålet slik at verdien skal fastsettes 1. januar året før ervervsåret jf. Rt. 2002-1322. Rettskilder som forvaltningspraksis, lovens alminnelige utgangspunkt og litteraturen pekte på 1. januar i ervervsåret som verdsettelsestidspunkt. På grunn av at ordlyden trekker i retning av 1. januar i året før ervervsåret som verdsettelsestidspunkt, kom Høyesterett til at hensynet til forutberegnelighet tilsa denne løsningen.

2.2.5 Hvordan fastsettes avgiftsgrunnlaget

Det er avgiftsmyndigheten som fastsetter avgiftsgrunnlaget jf. aal § 23 første ledd.

Det er to ulike organ som kan opptre som avgiftsmyndighet. Skifteretten er avgiftsmyndighet ved offentlige skifter jf aal § 24 første ledd. Ved private skifter er avgiftsmyndigheten skattefogden jf. aal § 24 andre ledd. Bare 2 pst av alle dødsfall i 1998 ble skiftet offentlig jf. NOU 2000:8 s. 266

I prinsippet skal avgiftsmyndigheten fastsette avgiftsgrunnlaget uavhengig av andre myndigheter. Ligningstakster eller andre takster er følgelig ikke bindende for avgiftsmyndigheten.

Hovedregelen er klar: De avgiftspliktige midler ansettes i alminnelighet til den antatte salgsverdi. jf. aal § 11 første ledd.

Gjeld er fradragsberettiget ved fastsettelsen av arveavgiftsgrunnlaget jf. aal §18 første ledd. Gjelden trekkes fra samlet og ikke for den enkelte eiendel.

Hvordan avgiftsmyndigheten rent teknisk kommer fram til omsetningsverdien blir drøftet i punkt 2.2.6

For verdsettelsen gjelder en viktig særregel. Verdien av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og komandittselskaper settes til 30 pst. av aksjenes skattemessige formuesverdi jf. aal §11A første ledd. Særregelen omfatter altså ikke børsnoterte aksjer og enmannsforetak eiet personlig.

Erverver kan velge å verdsette aksjene eller andelene til 100 pst. av avgiftsgrunnlaget jf. aal § 11 andre ledd. Rundskriv R-2 1993 (Utv. 1993 s.226) antar at arvemottaker ikke kan velge verdier mellom 30 pst. og 100 pst. Verdier over 100 pst. kan ikke velges jf. Zimmer, *Bedrift, selskap og skatt* s. 624.

Velges 100 pst. av avgiftsgrunnlaget øker arveavgiften, men arving eller gavemottaker kan oppnå lavere gevinst ved fremtidig salg av aksjene. Reglene om skatt på gevinst ved salg av aksjer blir gjennomgått i punkt 2.3.3

Aal §15 andre ledd gir den enkelte arving eller gavemottaker fradrag i arveavgiftsgrunnlaget for utgifter som er nødvendige for å komme i besittelse av de enkelte midler. For fast eiendom vil således dokumentavgift, skifteutgifter og tinglysningsgebyr komme til fradrag i avgiftsgrunnlaget.

For eiendom som har vært brukt i arvelater eller givers virksomhet, og som mottaker uten særlig opphold tar i bruk i sin virksomhet, kan mottaker trekke stempelavgiften direkte fra i arveavgiften jf. aal § 19A. Det er skattelovens virksomhetsbegrep som skal legges til grunn. Mottaker som kommer inn under de gunstigere reglene i aal § 19A, vil ikke i tillegg kunne trekke dokumentavgiften fra i arveavgiftsgrunnlaget jf. aal §19A femte ledd.

2.2.6 Selve verdifastsettelsen

Utgangspunktet er som tidligere nevnt omsetningsverdien. Med omsetningsverdien menes den verdien en kjøper ville ha betalt for eiendelen på et marked. Noen eiendeler som børsnoterte aksjer omsettes hyppig i et marked og en omsetningsverdi vil være enkelt å fastslå.

Selv om fast eiendom omsettes hyppig i et marked er det ikke alltid lett å fastsette omsetningsverdien. Den tekniske standarden på eiendommer varierer mye, prisen vil også ofte bli sterkt innfluert av beliggenhet. Arveavgiftsmyndigheten må derfor ofte foreta et konkret skjønn.

Selges eiendelene under skiftet, vil salgssummen bli arveavgiftsgrunnlag. Etter aal § 11 første ledd er det omsetningsverdien som skal legges til grunn. Et salg under skiftet vil fastslå omsetningsverdien.

Ved offentlig skifte skal skifteretten legge omsetningsverdien til grunn for skiftet jf. lov om skifte av 21-02-1930 §125. Skifteretten bruker følgelig samme verdsettelsesnorm som skal brukes ved verdsettelsen av arveavgiftsgrunnlaget.

Skiftetaksten skal som hovedregel gi uttrykk for midlenes verdi på takseringstidspunktet jf. Rt. 1973 s.1391. For arveavgiften er det som tidligere nevnt rådgighetservervet som skal legges til grunn for verdsettelsen. Følgelig kan beregningstidspunktene bli forskjellige. Prinsipielt er neppe skiftetaksten bindende, men det vil være naturlig å legge den til grunn jf. Harboe 2000 s.150

Ved privat skifte kan vanligvis ikke arveavgiftsgrunnlaget settes lavere enn de verdier som blir lagt til grunn mellom arvingene jf. aal § 11 tredje ledd.

Private takster kan være et utgangspunkt, men er ikke bindende for avgiftsmyndighetene.

Ligningsansettelsene som legges til grunn ved eiendomsskatt eller formuesskatt er ikke bindende for avgiftsmyndigheten, men de kan gi avgiftsmyndigheten en viss veiledning.

Resultatet av skjønnnet som utøves varierer. En tommelfingerregel er verdifastsettelse 2-4 ganger ligningsverdien. Dette fører vanligvis til forsiktig verdifastsettelse jf. Zimmer :*Bedrift, selskap og skatt* s 620 og 621

Et viktig unntak fra hovedregelen er som tidligere nevnt verdsettelsen av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper

Selve andelen kan verdsettes til 30 pst. av selskapets formuesverdi jf aal § 11A første ledd. Den enkelte aksje eller andels verdi finnes ved å dele selskapets samlede skattemessige formuesverdi på antall aksjer eller andeler

Selskapets skattemessige formuesverdi fastsettes etter skattereglene. Den skattemessige formuesverdien blir for fast eiendom ligningsverdien. Ligningsverdien for fast eiendom er betydelig lavere enn omsetningsverdien. I følge NOU 2000:8 arveavgift s. 157 varierer differansen mellom ligningsverdi og omsetningsverdi geografisk, og også mellom eiendommer i samme distrikt.

Ved verdsettelse av ikke-børsnotert aksje, andel i ansvarlig selskap og kommandittselskap vil først eiendommen bli lavt verdsatt, så vil selve aksjen eller andelen kunne bli redusert i verdi med 70 pst.

2.2.7 Avgiftssatsene

Arveavgiften blir omfattet av Grunnlovens skattebegrep jf. Andenæs 1998 s. 203. De årlige skattebeslutningene vedtas som plenarbeslutning i slutten av året, og gjelder for førstkommande år. Arveavgiften blir fastsatt separat.

Det er tidspunktet for rådighetservervet som legges til grunn for avgiftsberegningen jf aal § 18 jf punkt 2.2.4

Dagens satser finnes i vedtak 02.12.2002 nr.1582 om avgift til statskassen på arv og gaver for budsjetterterminen 2003.

Arvingene eller gavemottakerne er inndelt i to grupper. De nærmeste slektningene har lavere avgiftssatser enn fjernere slektninger. Med de nærmeste slektningene menes arvelaterens eller giverens barn, fosterbarn og foreldre. Fosterbarn omfatter også stebarn som har vært oppfostret hos arvelateren eller giveren.

Alle arvinger eller gavemottakere betaler 0 pst. arveavgift av de første 250.000 kroner som erverves fra en arvelater. Fribeløpet økte i 2003 fra 200.000 kroner til 250.000 kroner. Av de neste 300.000 kroner betaler de nærmeste slektninger 8 pst. mens andre betaler 10 pst. Av overskytende beløp betaler de nærmeste slektninger 20 pst. mens øvrige arvinger eller gavemottakere betaler 30 pst.

Satsstrukturen gjør at det for skatteyster kan lønne seg å spre arven på flere, og motta arv fra flere. For eksempel kan særreiemidler før dødsfall omdannes til felleseie, og barnas ektefelle kan i tillegg til barna bli innsatt som arving.

2.3 Inntektsskatten

Mens skatteysterne er i live blir de som en hovedregel skattepliktig for økonomisk fordel vunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet jf sktl § 5-1 første ledd. Ved økonomisk fordel innvunnet ved dødsfall eller forskudd på arv er hovedregelen at arvingene må betale arveavgift.

Generasjonsskiftet vil likevel ofte få rent skattemessige konsekvenser for arvelater eller arving. I punkt 2.3.1, 2.3.2 og 2.3.3 vil jeg kort forklare de skatterettslige reglene som kan få betydning for arvelater, giver, arving eller gavemottaker.

2.3.1 Skattlegging av arvelater/ giver

Ved dødsfall blir avdødes verdier overført til arvingene. Gave til potensielle arvinger før dødsfallet er også overføring av verdier. Problemstillingen er om disse gaveoverføringene kan medføre skatteplikt for giver eller arvelater?

Hovedregelen er at som skattepliktig inntekt ansees gevinst ved realisasjon av formuesobjekt jf. sktl §§ 5-1 andre ledd og 5-30 andre ledd.

Gaveoverføring og arveovergang ved dødsfall er ikke realisasjon jf. sktl § 9-2 tredje ledd bokstav a og b. Hverken gave, forskudd på arv eller arv er følgelig realisasjon i skattelovens forstand.

Et lite eksempel kan illustrere reglene. A eier personlig utenom virksomhet en tomt som har steget mye i verdi i A's eiertid. Realiserer A tomten ved et salg blir gevinsten skattepliktig inntekt. Gir derimot A tomten til sin datter som forskudd på arv, regnes det ikke som realisasjon i skattelovens forstand. Verdistigningen blir følgelig ikke skattepliktig inntekt.

Arveforskudd ansees alltid som gaveoverføring for giveren jf. lignings ABC 2001 s 1141. Foreligger de andre vilkårene for uttaksbeskatning vil gaveoverføringen utløse skatteplikt for giveren.

Fordel ved uttak til egen bruk eller gaveoverføring av formuesgjenstand er skattepliktig inntekt jf. sktl §5-2 første setning.

For at uttaksbeskatning skal finne sted må gjenstanden ha vært brukt i virksomhet eller inntektsskapende aktivitet forut for disposisjonen.

Eget bolighus eller fritidseiendom vil derfor oftest falle utenom reglene om beskatning av uttak. Et unntak kan være eiendom som brukes i virksomhet, og hvor eieren tar i bruk en del som bolig, eller gir bort slik del som arveforskudd.

Givers fordel blir satt til det beløp som ville ha blitt regnet som skattepliktig inntekt ved en gjennomføring av transaksjonen til omsetningsverdi jf. sktl § 5-2 fjerde setning.

Et unntak fra hovedregelen følger av sktl § 5-2 tredje setning. Giverens skatteplikt ved uttak gjelder ikke ved gave, gavesalg eller arveforskudd av formuesgjenstand knyttet til virksomhet når mottakeren overtar deler av eller hele virksomheten.

Med uttrykket deler av virksomheten menes ideell andel av virksomheten eller deler av virksomheten som i seg selv oppfyller vilkårene til å utgjøre virksomhet i skattelovens forstand jf. *Bedrift, selskap og skatt* s. 640

Unntaket gjelder bare når gavemottakeren plikter å svare arveavgift jf. sktl § 5-2 tredje setning. Med dette menes at gave til eksempelvis virksomhetens ansatte faller utenom unntaket, mens gave til arvelaters barn faller innenfor unntaket.

Hensikten med unntaket er å lette et planlagt generasjonsskifte av næringsvirksomhet. Uten unntaket ville det bli skattemessig ugunstig for giver med suksessive generasjonsskifter og med generasjonsskifter før arvelaters død.

Arvelater eller giver kan som beskrevet ovenfor gi bort eiendeler mens han lever. Som omtalt i punkt 2.2.5 kan arveavgiftsgrunnlaget settes lavere ved generasjonsskifte av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper jf. aal § 11A. For arvelater kan det derfor være en del av et planlagt generasjonsskifte å omdanne et personlig eiet enmannsforetak til eksempelvis et aksjeselskap.

I det følgende vil jeg skissere rettsreglene for å omdanne en personlig eiet virksomhet til aksjeselskap før et generasjonsskifte. Rettslig sett vil dette si å danne et aksjeselskap med annet innskudd enn penger. Selskapsrettslig gir lov om aksjeselskaper av 13-06-1997 nr.44 (aksjeloven) § 2-4 første ledd hjemmel for omdannelse.

Ved skatterettslig omdannelse skal skatteposisjoner knyttet til virksomheten overføres uendret til selskapet jf. sktl § 11-20 andre ledd. Transaksjonen vil ikke medføre skatteplikt som ved realisasjon jf. sktl § 11-20 første ledd.

I finansdepartementets forskrift til skatteloven av 19-11-1999 nr. 1158 § 11-20 blir vilkårene for å omdanne virksomhet i skatterettslig forstand spesifisert. For de tilfeller som faller inn under forskriften gjelder kontinuitetsprinsippet jf forskriften § 11-20-2. Forskriften § 11-20-5 femte ledd slår fast at bolig eller fritidseiendom som den næringsdrivende bruker selv ikke kan overføres ved skatterettslig omdanning.

2.3.2 Diskontinuitet

Sktl § 9-7 forutsetter skattemessig diskontinuitet ved arveovergang. Med diskontinuitet menes at en erverver blir skattelagt etter sine egne forhold. Skattemessige posisjoner som arvelater eller giver hadde får ikke betydning for mottaker. Diskontinuiteten ved arv og forskudd på arv får betydning for mottaker på flere måter.

Selve skattereglene som blir nevnt i dette punktet blir forklart i punkt 2.3.3

Noen skatteposisjoner er tidsavhengige. For eiendeler som øker i verdi kan diskontinuiteten i denne sammenhengen være til ulempe for mottaker. Ved kontinuitet i beskatningen ville arvelaters eller givers brukstid komme arving eller gavemottaker til gode. Slik reglene nå er må arving eller gavemottaker opparbeide egen bo eller brukstid før bolig eller fritidseiendom kan selges uten at det utløser skatteplikt.

For avskrivinger og for skattemessige gevinst eller tap ved realisasjon er inngangsverdien et nøkkelbegrep. Arvelater eller givers inngangsverdi blir uten betydning for mottaker. Den nye inngangsverdien blir fastlagt på bakgrunn av arveavgiftsgrunnlaget.

Ved erverv av aksjer er det diskontinuitet i forhold til aksjene. Selskapets skattemessige posisjoner blir ikke endret om aksjer skifter eier. Dette gjelder også om arvelater eller giver er eneaksjonær.

2.3.3 Skattlegging av arving eller gavemottaker

Hovedregelen følger av sktl §5-50 tredje ledd. ”Som inntekt regnes ikke formuesforøkelse ved arv eller gave”. Det betyr at arv ikke blir ansett som fordel vunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet jf. sktl § 5-1 første ledd.

Et viktig unntak følger av sktl §5-42 første ledd bokstav a . Arves regelmessig understøttelse er understøttelsen skattepliktig. Kapitalverdien av understøttelsen er imidlertid arveavgiftspliktig jf. aal §13 første ledd. Sammenlignet med andre formuesobjekter er dette naturlig. Arves en fast eiendom vil inntekter som eiendommen gir etter arvefallet bli skattepliktig inntekt.

Selv om formuesforøkelse ved arv eller gave ikke er skattepliktig inntekt, vil arv eller gave få mer indirekte skattemessige konsekvenser.

Fastsettelse av arvinger eller gavemottakers inngangsverdier.

Som hovedregel vil inngangsverdien for en eiendel være det eiendelen har kostet å anskaffe. Arv eller gave er vederlagsfritt erverv, og arverver har ikke noe kostpris å forholde seg til. Diskontinuitetsprinsippet medfører at arvelater eller givers inngangsverdi ikke skal leges til grunn.

Løsningen er at inngangsverdien for formuesobjekt som er ervervet ved arv eller gave settes til omsetningsverdien, men ikke høyere enn til det beløp som er lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen jf. sktl § 9-7.

Regelen må ha sin bakgrunn i at arvemottaker ikke skal argumentere for en lav verdi ved beregning av arveavgiftsgrunnlaget, og samtidig for en høy verdi ved beregning av ny inngangsverdi.

Inngangsverdien får betydning både for fremtidige avskrivninger, og for fremtidig gevinst eller tap ved avhendelse.

Arvinger eller gavemottakers avskrivninger

Avskrivning er en form for periodisering av utgift. Hjemmel for avskrivning som fradrag ved inntektsfastsettelse finnes i sktl §§ 6-1 og 6-10. Reglene for avskrivning blir nærmere spesifisert i sktl §§ 14-30 til 14-48. Avskrivningen er en fast prosent av saldoen ved utgangen av året. Utgangspunktet for avskrivningene er inngangsverdien med fradrag for det enkelte års avskrivning. Dette fører til degresive avskrivninger.

For skatteyter vil høye inngangsverdier gi høyere fremtidige avskrivninger. Isolert sett vil skatteyter ha fordel av høye inngangsverdier. Høyere fremtidige avskrivninger, vil føre til større fremtidige fradrag ved inntektsfastsettelsen.

Driftsmidler blir delt inn i avskrivningsgrupper. Saldogruppe h er bygg og anlegg, hoteller, losjihus, bevertningssteder jf. sktl § 14-41 første ledd. Gruppe i er forretningsbygg jf sktl § 14-41 første ledd.

Gruppe h kan avskrives med 4 pst årlig, mens gruppe i kan avskrives med 2 pst. årlig jf. sktl § 14-43 første ledd. For å beregne verdien av fremtidige inntektsfradrag må

verdiene neddiskonteres. Alt annet likt vil høyere avskrivingsatts gi høyere nåverdi av fradragene. Effekten av neddiskontering blir forklart i punkt 3.2.2

Boligeiendom kan ikke avskrives jf. Zimmer, *Skatterett* 2001 s. 182

Arving eller gavemottakers avhendelse

Avhendelse av formuesobjekt vil som hovedregel bli ansett som skattepliktig inntekt jf. sktl § 5-1 andre ledd og sktl 5-30 andre ledd.

Ved beregning av gevinsten eller tapet må vi bruke hjelpestørelsene utgangsverdi og inngangsverdi. Utgangsverdien utgjør som hovedregel verdien av det vederlaget som skatteyteren mottar for gjenstanden se Zimmer *Skatterett* 2001 s. 298.

Gevinsten eller tapet vil som hovedregel være differansen mellom utgangsverdien og inngangsverdien. Høy inngangsverdi vil redusere gevinsten eller øke et eventuelt tap. Isolert vil derfor skatteyter være interessert i en høy inngangsverdi.

For aksjer gjelder et unntak. De årlige RISK verdiene skal legges til aksjenes inngangsverdi jf. sktl § 10-34. Med RISK menes beskattet tilbakeholdt overskudd. Det faller utenom oppgaven å drøfte RISK reglene.

Ved realisasjon av et driftsmiddel i saldogruppe h eller i skal gevinst eller tap føres på gevinst- og tapskonto jf. skatteloven § 14-44. Gevinst eller tap skal inntektsføres eller utgiftsføres med 20 pst av saldoen. Den skattemessige konsekvensen av gevinsten eller tapet blir således spredd på flere år.

Unntak fra hovedreglene

Fra hovedregelen om diskontinuitet ved dødsfall er det et viktig unntak. Ved skatteyters dødsfall skal saldoen på gevinst- og tapskontoen føres til inntekt eller fradrag i dødsåret jf. sktl § 14-48.

Dette er et eksempel på at realisasjonsprinsippet blir lagt til grunn ved dødsfall. Dødsboet blir skattepliktig for den avdødes skatteposisjon med hensyn på gevinst og tapskonto. Den avdødes skatteposisjonen blir ikke videreført som ved kontinuitet, eller opphører som ved diskontinuitet.

Enarving som overtar boet udelt eller gjenlevende ektefelle i uskifte, kan tre inn i avdødes rettigheter og plikter etter reglene om gevinst og tapskonto og negativ saldo i

gruppe a, c og d jf. sktl 14-48 første ledd tredje punktum. Dette er et eksempel på kontinuitet i beskatning ved generasjonsskifte.

Et viktig unntak for skatteplikten ved realisasjon gjelder i visse tilfelle salg av egen bolig eller fritidseiendom. Ved nærmere spesifisert eiertid, botid eller brukstid blir en gevinst ikke skattepliktig jf. sktl. § 9-3 andre og fjerde ledd. Et eventuelt tap vil innen samme grenser ikke gi tapsfradrag jf. sktl. § 9-4 første ledd.

Omgåelsesnormen

For skatteyter vil den ulovfestede omgåelsesnormen kunne legge begrensninger for skatteplanlegging. Jeg kjenner ikke til høyesterettspraksis som anvender omgåelsesnormen direkte på arveavgiftens område, men jeg antar at arveavgiftsreglene også omfattes av omgåelsesnormen. Arveavgiften betraktes som en skatt jf punkt 2.2.7 og gjennomskjæring bør derfor også kunne foretas på dette området.

Behovet for gjennomskjæring er sannsynligvis størst i samspillet mellom arveavgift og skatt. I skatteretten før skattereformen i 1992 finnes en rekke høyesterettsavgjørelser som omhandler gjennomskjæring av disposisjoner foretatt som en del av et generasjonsskifte.

Et eksempel gir Rt. 1978 s. 60 : En mann overdro en eiendom til barna sine dagen før den ble solgt til kommunen. Høyesterett regnet med at det var faren som var reell selger og foretok gjennomskjæring.

Omgåelsesnormen er altså en reell skranke for skatteplanlegging ved et generasjonsskifte.

I Rt. 1999 s. 946 gir Høyesterett denne generelle omtale av omgåelsesnormens innhold: ”Gjennomskjæring kan ikke foretas utelukkende fordi en transaksjon er skattemessig motivert. Men dersom de skattemessige virkninger fremtrer som hovedsaken, kan det være grunnlag for gjennomskjæring.” Videre ”Jeg understreker at lojalitetsvurderingen må foretas på objektivt grunnlag uavhengig av partenes subjektive forhold.”

Ved vurderingen om det foreligger omgåelse er to forhold sentrale. Transaksjonene må ha få eller ingen ikke skattemessige virkninger, og transaksjonen må lede til et resultat som er i strid med den grunnleggende hensikt bak den aktuelle skatteregel jf. Zimmer, *Skatterett* 2001 s.54-62

2.4 Dokumentavgift og tinglysingsgebyr

Ved tinglysing av dokument som overfører hjemmelen til fast eiendom skal det betales 2,5 pst. av avgiftsgrunnlaget jf. vedtak av 2-12-2002 nr.1587 om særavgift for statskassen for budsjettterminen 2003 nr. 15 (dokumentavgiftvedtak) § 1

Overføring av hjemmel mellom ektefeller er fritatt for avgift jf. dokumentavgiftsvedtak § 2 bokstav e.

Arveandel etter loven er fritatt for dokumentavgift jf. dokumentavgiftsvedtak § 2 bokstav f. Med uttrykket arveandel etter loven må menes legalarv eller slektens arverett etter loven. En arving som etter legalarv skal ha $\frac{1}{4}$ av arven, men overtar 100 pst av en eiendom må således betale dokumentavgift for $\frac{3}{4}$ av eiendommens verdi.

Tinglysingsgebyret utgjør 2 ganger rettsgebyret jf lov om rettsgebyr av 17-12-1982 nr. 86 (rettsgebyrloven) Rettsgebyret utgjør nå (2003) 700 kroner jf. rettsgebyrloven § 1 andre ledd.

3 Reglene belyst av praktiske eksempler

For enkelhets skyld velger jeg å kalle arvelater eller giver for arvelater. Arving og gavemottaker kaller jeg arving. Arvelater og arving kaller jeg for familien.

Formålet med å belyse reglene med praktiske eksempler er todelt. Sett fra familiens side viser eksemplene den økonomiske nytten av å planlegge et generasjonsskifte. Som eksemplene viser har oftest familien flere handlingsalternativer, og de skattemessige konsekvensene av alternativene varierer mye. Familien bør også som tidligere nevnt vektlegge en rekke andre faktorer enn skatt ved generasjonsskifte. I denne oppgaven er det imidlertid de skattemessige konsekvensene som er tema.

Sett fra samfunnets side viser eksemplene svakhetene ved dagens regler. Kort skissert er det flere svakheter knyttet til dagens regler. De store forskjellene i økonomiske konsekvenser etter hvilke handlingsalternativ som er valgt må representere et rettferdighetsproblem. Manglende skattemessig nøytralitet med hensyn på eierform og etter hvilke eiendeler som blir arvet kan føre til et samfunnsøkonomisk tap. Selve

drøftelsen av disse og andre svakheter følger i del 4 hvor eksemplene brukes i drøftingen.

Jeg velger først eksempler hvor arvingene eller gavemottakerne ønsker å realisere eiendelene omgående. Eksemplene viser betydningen av selve verdsettelsen av eiendelene for arveavgiften. Til en viss grad kan familien selv ha innflytelse på verdsettelsen av eiendommene jf. punkt 2.2.6. På grunn av at arveavgiftsgrunnlaget blir arvingenes inngangsverdi kan familien til en viss grad velge arveavgift eller gevinstbeskatning. Eksemplene viser konsekvensene av denne valgmuligheten.

Effektene av hvilke eierform eiendommen eies i blir belyst ved begge eksemplene med næringseiendom.

I de tilfeller hvor arvingene ønsker å beholde eiendommene vil det for boligeiendom eller fritidseiendom ikke bli realisert noen skattepliktig gevinst. Arvingene vil derfor som en hovedregel være tjent med lavest mulig verdifastsettelse på arveavgiftsgrunnlaget.

For næringseiendom som arving ønsker å beholde vil lavt arveavgiftsgrunnlag spare arveavgift. Lav verdsettelse av eiendommen kan på den andre siden gi lavere inngangsverdier som kan gi lavere fremtidige avskrivninger.

Omdannes selskapet til aksjeselskap vil lav verdsettelse av eiendommen føre til lav inngangsverdi for aksjene, men det vil bli kontinuitet i beskatningen av selskapet. Den lave inngangsverdien på aksjene kan gi aksjonærene som eksemplene viser en høyere fremtidig skattepliktig gevinst ved et salg av aksjene.

For alle eksemplene gjelder følgende forutsetninger: Familien er enige om å minimere den samlede skattebelastning. Om det er arving eller arvelater som blir skattepliktig for et gitt alternativ blir derfor uten betydning. Arvelater er ugift har tre barn og er gjeldfri. Det er av hensyn til forenkling jeg har forutsatt ugift arvelater.

Som hovedregel må dokumentavgiften være betalt før erverv kan tinglyses. En erverver av fast eiendom må som hovedregel tinglyse sitt erverv før han får rettsvern jf lov om tinglysing av 7-6-1935 nr.2 § 27.

Selger arvelater eiendommen før skiftet med arvingene er det kjøper som må betale dokumentavgiften jf. dokumentavgiftsvedtak § 2-6.

Arveandel etter loven er fritatt for dokumentavgift se ovenfor i punkt 2.4 I de følgende eksemplene forutsetter jeg at arvingene arver arveandel etter loven. Arvingene er derfor fritatt for dokumentavgift i de følgende eksemplene.

Ønsker arvingene å tinglyse sitt erverv må de betale tinglysingsavgift, men da den bare utgjør 1.400 kroner ser jeg bort fra denne avgiften i det følgende jf. punkt 2.4

3.1 Arvingene ønsker å selge eiendommene omgående

I det følgende forutsetter jeg at arvingene ikke ønsker å beholde eiendommen. For familien blir da problemstillingen å finne riktig salgstidspunkt for eiendommen, og om det er arvelater eller arvingene som bør selge eiendommen.

For å forenkle uten at det går ut over det jeg ønsker å belyse, forutsetter jeg at eiendommene ikke endres i verdi i den aktuelle periode. Med den aktuelle periode mener jeg tidsrommet fra familien foretar de første rettshandler med hensyn til generasjonsskiftet til generasjonsskiftet er fullført.

Forutsetningen om faste priser svekkes av at arvelaters livsløp ikke er kjent. Det aktuelle tidsrom kan derfor strekke seg over lang tid. Poengene ved eksemplene blir ikke svekket om den ene forutsetningen er svak.

3.1.1 Boligeiendom og fritidseiendom – eksempel 1

I eksempel 1 er arvelater ugift, har tre barn og den eneste eiendelen er en boligeiendom med netto reell omsetningsverdi 2 millioner kroner. For å belyse progressiviteten i arveavgiften forutsetter jeg i dette eksempelet at arvingene ikke har mottatt arveforskudd tidligere.

Det forutsettes at arvelater har bodd i huset minst ett av de siste to år. Arvelater kan derfor selge boligen uten at en eventuell verdistigning i hans eiertid vil utløse skatteplikt jf. sktl. § 9-3 andre ledd bokstav b.

Det forutsettes at familien har grunn til å anta at avgiftsmyndigheten etter skjønn vil fastslå arveavgiftsgrunnlaget til 1 millioner kroner. Det er vanlig at avgiftsmyndigheten fastsetter verdien på fast eiendom betydelig lavere enn den reelle omsetningsverdiene se punkt 2.2.6.

Familien står overfor flere handlingsalternativer. Tenker familien utelukkende på å spare arveavgift kan de komme til å betale skatt på gevinst av salget av eiendommen.

I det første alternativet blir eiendommens verdi fastsatt etter skjønn av arveavgiftsmyndigheten til en verdi på 1 millioner som forutsatt, og arvingene selger boligen etter at de har mottatt den.

Alternativ 1

Arveavgiften blir beregnet for den enkelte arving. I dette tilfellet har hver arving et fribeløp på 250.000 kroner . For de neste 300.000 kronene skal den enkelte betale 8 pst. arveavgift.

Samlet arveavgift blir $750.000 * 0 \text{ pst} + 250.000 * 8 \text{ pst.} = 20.000$ kroner.

Arvingene selger så huset etter at skifteoppjøret er ferdig for 2 millioner kroner. På grunn av diskontinuiteten vil ikke arvingene overta arvelaters botid. Salget vil derfor bli en skattepliktig realisasjon jf sktl. 5-1 og punkt 2.3.3. Skattepliktig gevinst blir forskjellen på netto salgssum og arveavgiftsgrunnlaget altså 1 millioner kroner.

Skatt på gevinsten som er alminnelig inntekt blir $1 \text{ millioner kroner} * 28 \text{ pst.} = 280.000$ kroner. Samlet skatt for dette alternativet blir $280.000 + 20.000 = 300.000$ kroner.

Alternativ 2

Dette alternativet viser sammenholdt med alternativ 1 effekten av økt arveavgiftsgrunnlag og tilsvarende reduksjon i skattepliktig gevinst. Familien har flere måter de kan øke arveavgiftsgrunnlaget på. Arvelater kan selv selge eiendommen og la arvingene i stedet arve salgssummen.

Arvingene kan legge det de oppfatter som en reell omsetningsverdi til grunn ved sitt skifte eller eiendommen kan selges under selve skiftet jf. aal 11 tredje ledd og punkt 2.2.6.

I følge forutsetningene er reell omsetningsverdi 2 millioner kroner. Arvingene arver da enten 2 millioner kroner i kontanter, alternativt vil familien bevirke at eiendommen blir verdsatt til 2 millioner av arveavgiftsmyndigheten.

Arveavgiften blir beregnet for den enkelte arving. Alle arvingene er i samme arveavgiftsklasse og vil få samme arveavgift.

Arveavgiften blir totalt $3 * 250.000 * 0 \text{ pst.} + 3 * 300.000 * 8 \text{ pst} + 3 * 116.667 * 20 \text{ pst} = 142.000$ kroner.

Selger arvelater eiendommen før skiftet blir han etter forutsetningene ikke skattepliktig for verdistigning i sin eiertid. Om eiendommen ikke er solgt av arvelater, men blir solgt av arvingene etter skiftet vil salgssummen bli lik arveavgiftsgrunnlaget og gevinsten ved salget blir 0.

Samlet skatt for alternativ 1 blir 300.000 kroner

Samlet skatt for alternativ 2 blir 142.000 kroner

Vurderinger av eksempelet

Antar familien at omsetningsverdien er høyere enn arveavgiftsgrunnlaget vil det alltid lønne seg for familien å velge alternativ 2. Det vil si enten at arvelater selger eiendommen selv, eller at familien bevirker at arveavgiftsgrunnlaget blir lik reell omsetningsverdi.

Skal eiendommen selges må arvingene betale 28 pst skatt på differansen mellom salgssummen og arveavgiftsgrunnlaget. Da maksimal arveavgift er 20 pst for barn av arvelater vil det alltid lønne seg å velge arveavgiftsbeskatning fremfor gevinstbeskatning. Ved flere arvinger eller arvelatere vil forskjellen på alternativ 1 og 2 øke på grunn av fribeløp på 250.000 kroner og lav sats på de neste 300.000 kroner.

Prinsipielt er det arveavgiftsmyndigheten som på selvstendig grunnlag fastsetter avgiftsgrunnlaget, men arvingene kan påvirke resultatet.

Blir arveavgiftsgrunnlaget satt så høyt at senere salg medfører et tap for arvingene, må tapet være fradragberettiget jf sktl. § 9-4 første ledd. Har prisene falt fra verdsettelsen til eiendommen blir solgt må tapet kunne trekkes fra i annen inntekt.

På den andre siden er jeg usikker på resultatet om arvingene har bevirket at arveavgiftsgrunnlaget blir satt høyere enn reell omsetningsverdi, for deretter å selge eiendommen med tap etter kort tid. Det er sannsynlig at en slik transaksjon vil kvalifisere til gjennomskjæring jf. punkt 2.3.3

Er arvingene i annen arveavgiftsgruppe enn barn, er maksimal arveavgift 30 pst se punkt 2.2.7. Når arvingene da har brukt de to første trinnene i arveavgiften vil resterende arv bli avgiftsbelagt med 30 pst. Skattepliktig gevinst ved realisasjon av eiendom blir skattelagt som alminnelig inntekt med 28 pst. jf. sktl §5-1 andre ledd.

For familier som har mulighet til å påvirke arveavgiftsgrunnlaget vil det da alltid lønne seg å velge gevinstbeskatning fremfor arveavgift når de to første trinnene i

arveavgiften er utnyttet. Altså når arven til den enkelte arving overstiger 550.000 kroner.

Fritidseiendom behandles etter samme prinsipper som boligeiendom. Den eneste forskjellen er at andre betingelser må foreligge før en fritidseiendom kan selges uten å utløse skatteplikt.

3.1.2 Tomter

For tomter gjelder ikke unntakene for skatteplikt ved realisasjon jf skt. 9-3 syvende ledd bokstav a. Realisasjon av tomt vil derfor skattemessig behandles etter de alminnelige reglene. Alternativet med at arvelater selger tomten før et skifte vil derfor føre til at arvelater får en skattepliktig gevinst eller et tap.

Eier en arvelater en tomt som har falt i verdi i hans eiertid, og som arvingene ikke ønsker å beholde, må arvelater selge tomten før skiftet for at verdifallet skal gi skattefradrag. Dette er en konsekvens av diskontinuitetsprinsippet.

3.1.3 Næringseiendom – Eksempel 2

I eksempel 2 eier arvelater en næringseiendom som familien planlegger et generasjonsskifte av. Det forutsettes også i dette eksempelet at arvelater er ugift, har tre barn og er gjeldfri. Videre forutsetter jeg at arvelater er eneeier og at eiendommen i utgangspunkt er personlig eiet.

For å forenkle forutsetter jeg i tillegg at arvelaters barn tidligere har mottatt forskudd på arv på 550.000 kroner hver. Arvingene er i første arveavgiftsklasse følgelig blir arveavgiften på resterende arv 20 pst.

I det følgende legger jeg til grunn at næringseiendommen har en netto omsetningsverdi på 10 millioner kroner. Eiendommen har opprinnelig kostpris 9 millioner kroner og er skattemessig nedskrevet til 5 millioner kroner jf. sktl § 14-43 og punkt 2.3.3 ovenfor. Formuesmessig ligningsverdi på eiendommen er 3 millioner kroner. Familien mener det er realistisk å forvente at arveavgiftsmyndigheten etter skjønn vil fastsette arveavgiftsgrunnlaget til 7 millioner kroner.

Familien har minst fire handlingsalternativer som vil føre til forskjellige skattemessige konsekvenser.

1. Eiendommen kan selges før et skifte. Arvelater blir da skattepliktig for en gevinst, og arvingene må betale arveavgift av de pengene som arves.

2. Hvis eiendommen arves, og arvingene selger eiendommen etter skiftet, betaler arvingene arveavgift på arveavgiftsgrunnlaget og gevinstbeskattes på forskjellen mellom netto salgspris og arveavgiftsgrunnlaget.

3. Hvis arvingene kan bevirke at arveavgiftsgrunnlaget blir lik reell omsetningsverdi ved å legge denne verdi til grunn ved sitt innbyrdes skifte eller ved å selge eiendommen under selve skiftet, vil et påfølgende salg ikke utløse gevinstbeskatning jf. punkt 2.2.6 ovenfor.

4. Hvis selskapet omdannes til aksjeselskap før skiftet og aksjene blir verdsatt til 30 pst av selskapets skattemessige formuesverdi spares arveavgift og skatt, men pengene kan bli låst i selskapet. Grunnen til dette er at de gunstige verdsettelsesregler for ikke børsnoterte aksjer ved arveavgiftsberegningen fører til lave inngangsverdier for aksjene jf. punkt 2.3.1. Et alternativ for familien er å velge at aksjene blir verdsatt til 100 pst av skattemessig formuesverdi. Dette alternativet øker arveavgiften, men reduserer gevinsten ved et eventuelt salg av aksjene etter skiftet. Begge disse alternativene blir behandlet under alternativ 4.

Eksempel 2 alternativ 1

Eiendommen selges av arvelater før et skifte og jeg legger til grunn at arvingene arver salgssummen minus skatt på arvelaters gevinst.

Arvelaters gevinst blir netto salgspris minus nedskrevet verdi altså 5 millioner kroner. Alminnelig skatt på gevinsten blir 28 pst. Skatten blir $5 \text{ millioner} * 28 \text{ pst} = 1.400.000$ kroner. Arvingene arver deretter $10 \text{ millioner} - 1.400.000 \text{ kroner} = 8.600.000$ kroner. Arveavgiften på dette beløpet blir $8.600.000 * 20 \text{ pst.} = 1.720.000$ kroner.

Samlet skatt for alternativ 1 blir $1.400.000 \text{ kroner} + 1.720.000 \text{ kroner} = 3.120.000$ kroner.

Eksempel 2 alternativ 2

Det forutsettes at arvingene arver selve eiendommen og selger den etter skiftet.

Arveavgiftsgrunnlaget blir som forutsatt 7 millioner kroner. Samlet arveavgift blir da 7 millioner * 20 pst = 1.400.000 kroner. Arvingenes gevinst ved salget av eiendommen blir netto salgspris minus arveavgiftsgrunnlaget altså 10 millioner minus 7 millioner = 3 millioner kroner. Alminnelig skatt på denne gevinsten blir da 28 pst av gevinsten.

3 millioner * 28 pst = 840.000 kroner.

Samlet skatt for alternativ 2 blir 1.400.000 kroner + 840.000 kroner = 2.240.000 kroner.

Eksempel 2 alternativ 3

I dette tredje alternativet ønsker familien å unngå gevinstbeskatning. For å oppnå dette kan familien selge eiendommen under skiftet, eller arvingene kan legge antatt reell verdi på eiendommen til grunn ved skiftet seg i mellom. Salget av eiendommen etter skiftet vil da etter de gitte forutsetninger ikke medføre noen gevinst.

Arveavgiften blir i dette alternativet. 10 millioner kroner * 20 pst = 2 millioner kroner.

Samlet skatt for alternativ 3 blir 2 millioner kroner.

For disse tre alternativene får arvingene 10 millioner kroner minus samlet skatt til disposisjon til forbruk eller investeringer.

For alternativ 1 får arvingene til disposisjon 6.880.000 kroner.

For alternativ 2 får arvingene til disposisjon 7.760.000 kroner.

For alternativ 3 får arvingene til disposisjon 8 millioner kroner.

Vurderinger av eksemplene

Årsaken til at alternativ tre er gunstigst er at gevinstbeskatning på 28 pst i en viss forstand er byttet ut med arveavgift på 20 pst.

Jeg velger å behandle det fjerde alternativet for seg da det tilsynelatende er gunstig, men kan gi arvingene overraskelser ved eventuell realisering av aksjene etter skiftet. For arvingene vil noen av handlingsalternativene etter at skiftet er fullført avhenge av enighet.

Eksempel 2 alternativ 4

Arvelater kan omdanne virksomheten til aksjeselskap. Jeg forutsetter at vilkårene for skattemessig omdanning foreligger jf. sktl § 11-20 og punkt 2.3.1

Skatterettslig vil da skatteposisjoner blir overført til det nye selskapet fra den tidligere virksomheten uten at det utløser skatteplikt altså skatterettslig kontinuitet.

Etter omdanningen overtar arvingene aksjene i selskapet enten som forskudd på arv eller ved dødsfallet. Jeg velger å legge til grunn at eiendommen ikke blir solgt før etter at arvingene har overtatt aksjene. Grunnen til dette er at eksempelet da vil illustrere virkningen av de spesielle reglene for verdsettelse av fast eiendom eiet av ikke-børsnotert aksjeselskap ved generasjonsskifte.

Ved verdsettelsen av aksjene er det som forklart i punkt 2.2.5 eiendommens skattemessige formuesverdi som skal legges til grunn jf. aal § 11A. I følge forutsetningene er denne næringsseiendommens skattemessige formuesverdi 3 millioner kroner. Aksjene kan så verdsettes til 30 pst. eller 100 pst av denne verdien jf aal § 11A og punkt 2.2.5 Det samlede arveavgiftsgrunnlaget blir derfor enten 3 millioner * 30 pst = 900.000 kroner eller 3 millioner kroner. Hadde virksomheten ikke blitt omdannet til aksjeselskap ville etter forutsetningene eiendommen blitt verdsatt til 7 millioner kroner som arveavgiftsgrunnlag.

Arveavgiften med de gitte forutsetningene blir da enten 900.000 kroner * 20 pst. = 180.000 kroner eller 3 millioner * 20 pst = 600.000 kroner.

Aksjeselskapet selger deretter næringsseiendommen for 10 millioner kroner. Dette salget utløser en skattepliktig gevinst for selskapet. Eiendommen er skattemessig nedskrevet til 5 millioner kroner som er eiendommens inngangsverdi ved salget. Utgangsverdien er netto salgssum som etter forutsetningene er 10 millioner. Den skattepliktige gevinsten blir 5 millioner kroner som selskapet må betale 28 pst skatt av. Selskapsskatten blir 5 millioner * 28 pst = 1.400.000 kroner.

Hadde eiendommen ikke vært nedskrevet ville inngangsverdien vært 9 millioner kroner og den skattepliktige gevinsten bare blitt 28 pst av 1 millioner kroner.

Skatteyster kan velge å ta hele eller deler av vederlaget til inntekt i realisasjonsåret jf sktl § 14-44 første ledd. Alternativt kan skatteyster føre gevinsten på tap eller gevinstkonto jf. sktl § 14-44 tredje ledd. Gevinsten blir da skattemessig spredd på flere år jf. sktl § 14-45 fjerde ledd.

Ved å spre skattebelastningen på flere år reduseres nåverdien av skattebelastningen. Nåverdibegrepet blir forklart senere i punkt 3.2.2 Jeg forutsetter for enkelthets skyld i det følgende at skatteysteren tar hele vederlaget til inntekt ved realisasjonen.

Dette ser så langt gunstig ut for aksjonærene. Selskapet sitter på likvide midler på 8 millioner 600.000 kroner, og ved minste arveavgift blir arveavgiften 180.000 kroner. Arvingene og selskapet har så langt betalt totalt i skatt 1.580.000 kroner, og arvingene disponerer totalt 8.420.000 kroner.

For aksjonærene er ikke alternativene sammenlignbare. For alternativ 1 til 3 kan arvingene disponere beløpene privat uten at det utløser skatteplikt.

Aksjonærene har heretter flere handlingsalternativer som alle kan utløse skatteplikt. For å komme i sammenlignbar posisjon med alternativ 1 til 3 må aksjene selges eller selskapet likvideres. Et alternativ som ikke er sammenlignbart med de andre er at selskapet kan forvalte formuen og betale utbytter til aksjonærene.

Jeg velger å se først på alternativet hvor aksjonærene selger aksjene. Aksjonæren kan ikke sette inngangsverdi på aksjene høyere enn det som ble lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen jf. sktl § 9-7. Aksjenes inngangsverdi i dette eksempelet er enten 900.000 kroner eller 3 millioner kroner.

Selges aksjene blir aksjenes årlige RISK verdier tillagt inngangsverdien jf sktl 10-34 og punkt 2.3.3 Selges aksjene blir aksjonærene skattelagt for gevinsten jf sktl § 5-1. Jeg forutsetter at prisen på aksjene blir lik selskapets likvide midler altså 8.600.000 kroner, og jeg ser i det følgende bort fra eventuelle periodiseringsproblemer ved RISK beregningen.

Aksjonærenes skattepliktige gevinst ved aksjesalget blir salgsprisen minus summen av inngangsverdien og RISK beløpet. Inngangsverdien er enten 900.000 kroner eller 3 millioner kroner og RISK beløpet er 3.600.000 kroner. Aksjonærenes skattepliktige gevinst blir enten 8.600.000 kroner minus 900.000 kroner minus 3.600.000 kroner = 4.100.000 kroner eller 8.600.000 kroner minus 3 millioner kroner minus 3.600.000 kroner = 2 millioner kroner.

Alminnelig skatt på gevinsten fra aksjesalget blir enten 4.100.000 kroner *28 pst = 1.148.000 kroner eller 2 millioner kroner *28 pst = 560.000 kroner.

Ved verdsettelse av aksjene til 30 pst av ligningsmessig formuesverdi vil aksjonærene kunne disponere til privat bruk salgssummen av aksjene minus arveavgiften minus skatten på gevinsten fra salget av aksjene. Altså 8.600.000 kroner minus 180.000 kroner minus 1.148.000 kroner = 7.272.000 kroner.

Ved verdsettelse av aksjene til 100 pst av ligningsmessig formuesverdi vil aksjonærene kunne disponere til privat bruk salgssummen av aksjene minus

arveavgiften minus skatten på gevinsten fra salget av aksjene. Dette blir 8.600.000 kroner minus 600.000 kroner minus 560.000 kroner = 7.440.000 kroner.

Vurdering av eksemplene

Alternativ 4 viser at ved å øke arveavgiftsberegningsgrunnlaget med 2.100.000 kroner og redusere gevinsten fra salget av aksjene med samme beløp sparer aksjonærene 8 pst av 2.100.000 kroner.

Alternativene 2 og 3 er under de gitte forutsetningene gunstigere for familien enn omdanning av selskapet til aksjeselskap.

Likvidasjon av selskapet for deretter å utbetale midlene blir som hovedregel beskattet på samme måte som ved salg av aksjene jf sktl. § 10-37.

Som vi ser av eksempelet vil salg av aksjene eller likvidasjon av selskapet ikke være et gunstig alternativ for aksjonærene sammenlignet med alternativene 2 og 3

Beholder aksjonærene aksjene vil selskapet være skattepliktig for avkastning av kapitalen. Utbytte vil i praksis som hovedregel være skattefritt på aksjonærens hånd jf sktl § 10-12. Kapitalavkastningen vil som hovedregel bli beskattet likt om kapitalen forvaltes av et aksjeselskap eller blir eiet personlig av arvingene.

I dette eksempelet gir alternativ 3 lavest skatt for familien ved et generasjonsskifte. Under de gitte forutsetninger bør derfor dette alternativet foretrekkes.

Eksempelet viser kompleksiteten i samspillet mellom arveavgift og skatt. Ved å endre forutsetningene vil også de skattemessige konsekvensene endres.

Sett fra familiens side viser eksempelet nytten av å finne de relevante alternativer, for deretter å beregne de skattemessige konsekvensene av alternativene.

Sett fra samfunnets side viser eksempelet blant annet kompleksiteten som kan medføre et rettferdighetsproblem.

3.2 Arvingene ønsker å beholde eiendommen

I de følgende eksemplene forutsetter jeg at arvingene ønsker å beholde eiendommene. Forøvrig beholder jeg forutsetningene fra punkt 3.

Som hovedregel kan en loddeier kreve boets eiendeler solgt jf. skifteloven § 61 første ledd første setning. Uenighet mellom arvingene kan følgelig utelukke alternativet med at arvingene beholder eiendommene i eksempelvis sammeie.

3.2.1 Bolig og fritidseiendom - eksempel 3

I eksempel 3 eier arvelater en fritidseiendom som arvingene ønsker å beholde. Som i de tidligere eksemplene er arvelater ugift og har tre barn. Det er ingen uenighet i familien.

Fritidseiendommen har en antatt omsetningsverdi på 2 millioner kroner. Familien har grunn til å tro at arveavgiftsmyndigheten ved skjønn vil fastsette eiendommens verdi som arveavgiftsgrunnlag til 800.000 kroner. Jeg legger til grunn at eiendommen kan overdras til arvingene uten at det vil utløse realisasjonsgevinst eller gevinst ved uttak for arvelater jf punkt 2.3.1

Barna ønsker å overta eiendommen sammen og disponere den i et sammeie. For enkelhets skyld forutsetter jeg denne gang at barna tidligere har fått forskudd på arv på 550.000 kroner hver. Ytterligere arv vil følgelig bli arveavgiftsbelagt med 20 pst.

Familien har under de gitte forutsetningene to alternativer. Arvelaters barn kan overta eiendommen mens arvelater er i live eller de kan vente til etter dødsfallet.

Eksempel 3 alternativ 1

Overtar barna eiendommen mens arvelater er i live blir arveavgiften 20 pst av arveavgiftsgrunnlaget som etter forutsetningene er 800.000 kroner. Verdistigning i arvelaters eiertid kommer ikke til beskattning.

Samlet arveavgift og skatt blir $800.000 * 20 \text{ pst} = 160.000$ kroner.

Arveforskudd er som tidligere omtalt ikke realisasjon. Hadde arvelater brukt eiendommen mindre enn fem av de siste åtte år jf sktl. § 9-3 fjerde ledd, måtte han ved et salg til utenforstående betale skatt av differansen mellom utgangsverdi og inngangsverdi.

Eksempel 3 alternativ 2

I dette tilfellet overtar barna eiendelen etter arvelaters dødsfall. Som forutsatt er prisene stabile. Det er da ingen grunn til at ikke arveavgiftsgrunnlaget blir likt som i alternativ 1.

Arveavgiften blir følgelig den samme som i alternativ1 altså 160.000 kroner.

Samlet skatt for eksempel 3 alternativ 1 blir 160.000 kroner

Samlet skatt for eksempel 3 alternativ 2 blir 160.000 kroner.

For boligeiendom eller fritidseiendom som familien ønsker å beholde vil det normalt være lønnsomt med så lav verdi på arveavgiftsgrunnlaget som mulig.

Vurdering av eksempelet

Ved vurdering om tidspunkt for skiftet må familien vurdere prisutvikling for eiendommen, og mulige endringer i arveavgiftsreglene.

Tror familien på fortsatt prisøkning vil arveavgiftsgrunnlaget øke og dermed vil også arveavgiften øke. Isolert sett vil det tale for å foreta et skifte så snart som mulig.

Erfaring tilsier at arveavgiften ikke blir regelmessig justert i takt med inflasjonen. Dette skulle sammenholdt med prisøkning på eiendommer tale for å foreta et skifte så fort som mulig.

Eksempelet viser at samlet skatt blir forholdsvis beskjeden ved generasjonsskifte av bolig eller fritidseiendom når arvingene ønsker å beholde eiendommene. Lave inngangsverdier på grunn av lav verdsettelse av eiendommene betyr under de gitte forutsetningene ingenting.

Arvinger som ønsker å selge bolig eller fritidseiendom med lavere inngangsverdi enn antatt reell omsetningsverdi kan slippe gevinstbeskatning ved å opparbeide egen bo eller brukstid jf. sktl §9-3 andre og fjerde ledd.

3.2.2 Næringseiendom – eksempel 4

I eksempel 4 eier arvelater en næringseiendom for utleie av eksempelvis kontorer og butikklokaler. Arvingene ønsker i dette eksempelet å beholde næringseiendommen enten som et sammeie eller i aksjeselskapsform.

Forøvrig forutsetter jeg at eiendommen er identisk med eiendommen i eksempel 2. Altså at antatt reell omsetningsverdi er 10 millioner kroner, eiendommen er

skattemessig nedskrevet til 5 millioner kroner, formuesmessig ligningsverdi er 3 millioner kroner og arveavgiftsmyndigheten fastsetter verdien som grunnlag for arveavgiften til 7 millioner kroner.

En næringseiendom hvor skattemessig nedskrevet verdi er lavere enn den verdi som arveavgiftsmyndigheten fastsetter som arveavgiftsgrunnlag vil ved generasjonsskifte få ny og høyere inngangsverdi på eiendommen jf. punkt 2.3.3. Den nye inngangsverdien vil føre til høyere fremtidig avskrivninger. De høyere avskrivningene kommer til fradrag i fremtidig inntekt.

Er skattemessig nedskrevet verdi høyere enn arveavgiftsberegningsgrunnlaget vil ny inngangsverdi føre til reduserte fremtidige avskrivninger. For fast eiendom med lave avskrivningssatser og lav verdsettelse av arveavgiftsgrunnlaget vil dette ikke være en upraktisk mulighet. I et slikt tilfelle vil skattemessig omdanning til aksjeselskap være enda mer lønnsomt.

For å illustrere reglene beholder jeg forutsetningen om at skattemessig nedskrevet verdi er lavere enn arveavgiftsgrunnlaget. Omdannes virksomheten til aksjeselskap før et skifte under de gitte forutsetningene vil normalt arvingene spare arveavgift, men gå glipp av høyere fremtidige inntektsfradrag. Årsaken til dette er skattemessig diskontinuitet ved generasjonsskifte av personlig eiet næringseiendom, men kontinuitet for selskapets skatteposisjoner om eiendommen er eiet av et aksjeselskap når familien foretar et skifte.

Nåverdi

Ved sammenligning av disse alternativene vil den sparte arveavgiften komme familien til gode omgående. Høyere fremtidige avskrivninger som fører til lavere fremtidige skattepliktige inntekter kommer til familiens fordel først i senere perioder.

Når familien sammenligner de skattemessige konsekvensene av de forskjellige handlingsalternativene må beløp som kommer til familiens fordel på forskjellige tidspunkter gjøres sammenlignbare. Eksempelvis hvor mye er en reduksjon i skatt på 100 kroner om 20 år verdt i forhold til spart arveavgift på 50 kroner i dag.

En bedriftsøkonomisk metode for å sammenligne beløp som i dette tilfelle kommer familien til gode i forskjellige peioder er nåverdiberegning.

Fremtidige beløp neddiskonteres til dagens verdi, og blir således sammenlignbare. Eksempelvis kan 100 kroner om 20 år være verdt det samme som det

beløp en kan sette i banken i dag som vokser til 100 kroner om 20 år med renter og renters rente.

Hvilke renter som velges er viktig. Jo høyere renter jo lavere nåverdi. Teoretisk bør renten fastsettes etter arvingenes individuelle forhold. Har en arving anstrengt likviditet vil alternativt koste til å få pengene i dag være lån. Mens for en arving med god likviditet vil kanskje alternativt koste til å få pengene i dag være mindre innskudd i banken. De høyere rentene for en arving med anstrengt likviditet vil medføre at for denne arvingen vil nåverdien av fremtidige inntekter bli lavere enn for en arving med god likviditet. Tidsløpet er også viktig. Jo lenger inn i fremtiden et beløp forfaller, jo mindre er det verdt i dag.

Skattemessige avskrivninger kommer til fradrag i inntekten. Lave avskrivningssatser sprer avskrivningen på flere år. For saldogruppe i er avskrivningssatsen 2 pst. av saldo se avsnitt 2.3.3. Avskrivningene blir derfor spredd på langt over 50 år.

Følgende eksempel er ment å illustrere nåverdibegrepet. I eksempelet bruker jeg for enkelhets skyld lineære avskrivninger som er vanlige i finansregnskapet.

Tenker vi oss at 1000 kroner avskrives med 2 pst. lineært, vil beløpet være avskrevet på 50 år. Jeg ser bort fra regelen om at restverdi på 15.000 kroner kan utgiftføres direkte jf. sktl. § 14-47. Forutsetter vi en skattesats på 28 pst. i hele perioden vil avskrivningene totalt føre til en skattebesparelse på 50 perioder ganger med 20 kroner ganger med 28 pst. = 280 kroner. Skattebesparelsen blir 5,60 kroner pr. år i 50 år. Ved valgt rente 10 pst. blir nåverdien av en etterskuddsannuitet i følge tabell 55,52 kroner.

Det nominelle beløpet som spares i skatt er 280 kroner, nåverdien av beløpet er 55,52 kroner.

Vi ser av dette lille eksempelet at verdien for arvingene av nye og høyere inngangsverdier er betydelig lavere enn summen av det enkelte års skattebesparelse.

Etter denne forklaringen av nåverdibegrepet går jeg videre med eksempel 4. Familien har i dette eksempelet to hoved handlingsalternativer ved generasjonsskifte av den skisserte næringseiendommen.

Arvingene kan overta eiendommen fra arvelater mens eiendommen fortsatt er personlig eiet, eller arvelater kan omdanne virksomheten til aksjeselskap.

Eksempel 4 alternativ 1

I dette eksempelet skisseres de skattemessige konsekvensene av å skifte næringseiendommen mens den fortsatt er i personlig eie. Arvingene vil selvsagt også etter et generasjonsskifte kunne skatterettslig omdanne til aksjeselskap om vilkårene foreligger. En slik omdanning må vurderes for seg, og vil ikke innfluere på vurderingen av de skattemessige konsekvensene av generasjonsskiftet.

Arvingene kan i dette eksempelet overta eiendommen og eksempelvis eie den videre som et ansvarlig selskap. Arveavgiftsgrunnlaget er som forutsatt 7 millioner kroner. Arveavgiften vil da bli 7 millioner kroner * 20 pst. = 1.400.000 kroner. Ny inngangsverdi blir 7 millioner kroner. Avskrivingsgrunnlaget øker fra 5 millioner til 7 millioner. Disse 2 millionene ekstra vil komme til fradrag i fremtidige inntekter ved hjelp av avskrivninger. De økte avskrivningene representerer en skattebesparelse på 28 pst. av 2 millioner = 560.000 kroner.

Ved saldo avskrivning vil skattebesparelsen fordeles over mer enn 50 år. Hvilke rentesats som skal velges ved neddiskonteringen bør ta utgangspunkt i arvingenes finansielle situasjon. For enkelhets skyld velger jeg rentesats på 6 pst og 50 års avskrivning av like beløp. Årlig skattebesparelse blir da 560.000 kroner del på 50 år = 11.200 kroner pr. år. Nåverdien av skattebesparelsen blir i følge tabell ca. 177.000 kroner. Verdien av skattebesparelsen blir redusert fra 560.000 kroner til 177.000 kroner. Saldo avskrivninger sprer skattebesparelsen på enda flere år og følgelig blir nåverdien redusert enda mer.

Total skattebelastning ved eksempel 4 alternativ 1 blir arveavgiften minus nåverdien av skattebesparelsen. Altså 1.440.000 kroner – 177.000 kroner = 1.223.000 kroner.

Eksempel 4 alternativ 2

I eksempel 4 alternativ 2 omdanner arvelater virksomheten til aksjeselskap før skiftet med arvingene. Jeg forutsetter at vilkårene for skattemessig omdanning foreligger jf. punkt 2.3.1

Arvingene arver da aksjene i selskapet som eier næringseiendommen. Som i punkt 3.1.3 blir arveavgiften for dette alternativet 180.000 kroner. Selskapet fortsetter å avskrive på skattemessig nedskrevet verdi altså 5 millioner kroner. Selve generasjonsskiftet utløser ikke andre skatter.

Total skatt for eksempel 4 alternativ 1 blir 1.223.000 kroner.

Total skatt for eksempel 4 alternativ 2 blir 180.000 kroner.

For begge alternativene vil den videre netto avkastningen av eiendommen bli beskattet med 28 pst. Enten direkte på den enkelte arvings hånd eller av selskapet. Så lenge eiendommen blir beholdt vil alternativ 2 gi en skattebesparelse i forhold til alternativ 1 på 1.223.000 kroner minus 180.000 kroner = 1.043.000 kroner.

Vurdering av eksempelet.

Dette eksempelet viser i første rekke de skattemessige konsekvensene av manglende nøytralitet med hensyn på eierform ved generasjonsskifte. De samfunnsmessige sidene av manglende nøytralitet blir drøftet i punkt 4.3

4 Vurdering av reglene

Som omtalt i punkt 1.1.1 er det vanlig å dele formålet med skattepolitikken inn i tre overordnede hensyn.

- 1 Skattene skal skape realøkonomisk rom for offentlig konsum, offentlige investeringer og offentlige overføringer.
- 2 Skattene skal bidra til å ivareta fordelingshensyn.
- 3 Skattene skal utformes slik at de bidrar til en samfunnsøkonomisk mest mulig effektiv bruk av nasjonenes ressurser.

I punkt 4.1 vil jeg drøfte arveavgiftens betydning som bidrag til statens finansiering og i punkt 4.2 drøfter jeg om reglene bidrar til antatte fordelingsmål, og om reglene tilfredstiller rettsikkerhetskrav. I punkt 4.3 drøfter jeg om reglene er innrettet slik at de bidrar til en samfunnsøkonomisk effektiv bruk av nasjonens ressurser.

En forutsetning under drøftelsen er at staten skal ha et viss størrelse på det totale skatteprovenyet. En økning i arveavgiften vil under denne forutsetning gi rom for en tilsvarende reduksjon i en annen skatt. Den skatten som har flest likhetstrekk med arveavgiften er formuesskatten. Begge skattelegger formue enten årlig eller ved arveovergang. Den videre drøfting har som utgangspunkt at en reduksjon eller økning i arveavgiften skal føre til en tilsvarende økning eller reduksjon i formuesskatten.

Rettsreglene er det viktigste virkemiddel myndighetene har for å søke å oppnå de ovenfor skisserte målene. Drøftingen tar derfor utgangspunkt i gjeldende rett og viser enkelte svakheter ved denne og mulige skisser til endringer.

4.1 Arveavgiftens betydning som finansieringskilde

Provenyet fra arveavgiften utgjorde i 1999 ca. 1 milliarder kroner. Dette utgjorde bare 0,2 pst. av samlede skatter i 1999 se NOU 2000:8 s.105. Dette er en svært beskjeden del av det totale skatteprovenyet.

Til sammenligning utgjorde formuesskatten i 1999 ca. 5,9 milliarder kroner jf. NOU 2000:8 s. 48. Skulle arveavgiften erstatte formuesskatten ville det bety at arveavgiften måtte innbringe ca. 7 milliarder noe som vil innebære en kraftig økning fra dagens ca. 1 milliarder.

Evneprinsippet er et viktig hensyn ved utformingen av skattesystemet i Norge. Målsetningen er at skatteyterne blir beskattet etter deres økonomisk evne. Overføring av verdier enten ved arv eller gave innebærer at arvingene får hånd om verdier som medfører at arvingene får økt sin skatteevne.

Etter gjeldende rett har arvingenes egne formuer eller inntektsforhold forut for arv ikke betydning ved fastsettelse av arveavgift. Samme arv gir lik arveavgift for en rik arving som for en ubemidlet arving.

Det har ikke alltid vært slik. I perioden 1947 til 1967 ble det lagt en tilleggsavgift på arv til personer som var formuende før arven. Avgiften var lagt opp slik at den skulle gi høyest avgift der skatteevnen var størst. På grunn av administrative problemer, samt at små ekstra beløp ble brakt inn ble ordningen opphevet i 1967 se NOU 2000:8 s. 25

Slik reglene er utformet i dag vil arveavgiften øke med størrelsen på arven til den enkelte arving. Progressiviteten er knyttet til størrelsen på den mottatte arven og nærhet i slekt. Størrelsen på den mottatte arven vil påvirke skatteevnen. Større arv vil føre til større arveavgift også om arveavgiften var lineær.

Skal progressiviteten begrunnes ut fra skatteevneprinsippet må skatteevnen øke forholdsvis mer enn arven øker. Det er mulig at skatteevnen øker mer når de grunnleggende behovene er dekket. Slik sett kan skatteevneprinsippet bidra til en delvis begrunnelse for progressivitet i arveavgiften.

På den andre siden er arveavgiften som forklart ovenfor lite treffsikker med hensyn til skatteevne fordi arveavgiften ikke tar hensyn til arvingenes økonomiske situasjon før arven.

Arveavgiftsreglene er lagt opp slik at de innebærer en viss progresivitet i forhold til slektsskap. Fjernere slekt betale høyere avgift enn den nærmeste slekt for like arvebeløp. Skatteevnen avhenger ikke av nærheten i slekt. Arvelaters barnebarn skal etter reglene betale høyere arveavgift enn arvelaters barn. Det er ikke grunnlag for å tro at barnebarn skulle få større skatteevne enn barn ved arv av like beløp. Begrunnelsen for forskjellen i avgiftssatsene må søkes i andre hensyn.

Strukturen på arveavgiften fører til at det kan lønne seg for familien å spre arven på flere. Forskjellen i arveavgiftssatser i forhold til nærhet i slekt kan dempe denne effekten noe. Vanligvis vil det å hoppe over et ledd av arvinger føre til at flere arver. Dette utnytter fribeløpet, men arvingene må for det overskytende betale noe høyere arveavgift.

Det er også vanlig å anføre arverettslige argumenter for at de nærmeste slektningene skal ha lavere avgiftssatser enn fjernere slektninger. Slekten er den som står arvelater nærmest, og ved arv til andre vil da staten ha en rett på en større andel.

Dette er et noe problematisk argument. Arveretten likestiller legalarv og testamentsarv. Videre vil arvelaters vilje komme til uttrykk gjennom et testament. Skulle arvelater prioritere andre enn egne barn for en del av arven vil arvelater subjektivt ha sine gode grunner for det. I en viss forstand overprøver samfunnet arvelaters prioriteringer. Arveavgiften gir det signalet til arvelater at arv til den nærmeste slekt er å foretrekke.

Jeg finner ikke at arveretten gir gode nok argumenter for at fjernere slekt skal betale høyere arveavgift enn den nærmeste slekt. Arveavgiftsutvalget konkluderer også med at arveavgiften i det vesentligste må begrunnes i skattepolitiske hensyn og ikke i arverettslige jf. NOU 2000:8 s. 110.

Arv kan for arvingene sammenlignes med inntekt, det er midler som er til rådighet for privat forbruk eller investeringer. Det er samtidig midler som blir stilt til rådighet uten foregående oppofrelse som ved arbeid. Sett på denne bakgrunn ville det ikke være urimelig å inntektsbeskatte arv på samme nivå som skatt på alminnelig inntekt.

På den andre siden har arvelater i levende live blitt beskattet for sine løpende inntekter. Den delen av inntektene som arvelater har spart gjennom livet vil noen komme til å arve.

Skal arvingene betale skatt av arv som om det var en inntekt vil det bli en form for dobbelbeskatning.

Inntektsskatt på arv vil føre til en betydelig skatteskjerpelse ved generasjonsskifter. Dette ville føre til krav om spesialordninger i tilfeller som for eksempel ved generasjonsskifte av bedrifter. Uten spesialordninger ville det bli svært dyrt å arve bedrifter med høy egenkapital. For å hindre omgåelse måtte også gaveverv inntektsbeskattes.

Totalt sett er det etter min mening flere negative enn positive sider ved å betrakte arv som inntekt for arvingene.

4.2 Fordelingsmessige konsekvenser av reglene

Jeg vil i det følgende punkt drøfte reglene i forhold til målsetninger om utjevning og rettsikkerhet. I punkt 4.2.1 drøfter jeg reglene i forhold til utjevning, i punkt 4.2.2 drøfter jeg reglene i forhold til rettsikkerhet i forhold til likebehandling og forutsigbarhet. Unntakene for verdsettelse av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper jf aal § 11A drøfter jeg i punkt 4.2.3.

4.2.1 Reglene i forhold til mål om utjevning

Med utjevning mener jeg reduksjon i eksisterende forskjeller i inntektsnivåer eller formuer. Utjevning kan vurderes i forhold til forskjeller i den enkelte familie, forskjeller mellom generasjoner eller forskjeller mellom grupper i samfunnet.

Det er stor uenighet i samfunnet om hvilket nivå utjevningseffekten skal ha. I den videre drøftingen forutsetter jeg at det er ønskelig fra samfunnet at arveavgiften skal innrettes slik at den har en viss utjevnene effekt.

Arvelater vil i en viss forstand kunne velge om etterkommerne skal tilgodesees med arv eller med for eksempel støtte til utdanning. Som en illustrasjon tenker vi oss to familier med lik økonomi og hvor den ene støtter barna med utdanning, mens den andre

sparer tilsvarende beløp som barna senere arver. De etterkommere som da ikke har fått støtte til utdanning vil da få mer arv. Jeg forutsetter at utdanning bedrer inntektsmulighetene. Større arv til personer med lavere utdanning vil da utjevne forskjeller. Skatt på arv vil da redusere utjevningen.

Empiriske undersøkelser tyder ikke på at en slik sammenheng er til stede. Det er snarere slik at personer med høy utdanning arver mest se NOU 2000:8 s. 71

I følge NOU 2000:8 s. 96 tyder empiriske undersøkelser på at det er de personene som fra før av har størst formue som arver mest. Likeledes er det de personene som har høyest inntekt som arver mest

Intuitivt vil en da lett tenke at arv forsterker allerede eksisterende forskjeller. Det er ikke en sikker slutning. Tenker vi oss at de som har høyest formue arver forholdsvis like mye mer som de er mer formuende, vil arven opprettholde forskjellene, ikke øke dem. Arver de med størst formue forholdsvis mindre enn forskjellene før arven, vil arven redusere forskjellen. Et lite eksempel vil illustrere poenget.

Vi tenker oss at A har 200 i formue før arv, mens B har halvparten altså 100. Videre tenker vi oss at A arver 50 pst mer enn B som arver 100. A arver altså 150. Etter arven har A 350, mens B har 200. Før arv hadde A 50 pst. mer enn B, etter arven har A ca. 43 pst mer. Imidlertid vil en progressiv arveavgift redusere forskjellen mellom A og B ytterligere.

Fribeløpet er en del av progressiviteten i arveavgiftssystemet. Arveavgiften tar ikke hensyn til arvingenes økonomi før arven. Progressiv arveavgift tar bare hensyn til arvets virkning isolert. Treffsikkerheten i forhold til utjevning blir derfor forholdsvis dårlig. Som hovedregel baseres formuesskatten på all formue til skatteyder. I forhold til fordelingseffekten vil derfor formuesskatten være mer treffsikker enn arveavgiften.

Arveavgiftsutvalget foreslår en proporsjonal sats over ett bunnfradrag jf. NOU 2000:8 s. 17

4.2.2 Reglene i forhold til rettsikkerhet

I dette punktet drøfter jeg reglene i forhold til ønsket om likebehandling av skatteyderne og målet om forutsigbare konsekvenser av reglene.

Jeg drøfter først likebehandling i forhold til at like tilfeller skal behandles likt. Videre kan begrepet utvides til å omfatte at også like formuer skal arverettslig behandles likt uavhengig av eierform eller hvilke eiendeler formuen består av.

Unntaksreglene for verdivurdering av aksjer i ikke-børsnotert selskaper, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper drøfter jeg i punkt 4.2.3

Et av hensynene i skatteretten er at like tilfeller skal behandles likt. I det følgende er det likebehandling i forhold til rettferdighet som blir drøftet. Den samfunnsøkonomiske effekten av å behandle like tilfeller likt blir drøftet i punkt 4.3.

Arves like pengebeløp av forskjellige arvinger, vil om de tilhører samme arveavgiftsklasse arveavgiften bli lik. Det samme gjelder blant annet for børsnotert aksjer, fordringer eller obligasjoner.

Ved arv av fast eiendom skal omsetningsverdien legges til grunn jf punkt 2.2.5 Som omtalt i punkt 2.2.6 varierer verdsettelsen mye, men valigvis blir fast eiendom verdsatt betydelig lavere enn omsetningsverdien.

Dette fører til problemer i forhold til likebehandling i to retninger. For det første kan to eiendommer med lik omsetningsverdi bli verdsatt forskjellig av arveavgiftsmyndighetene. Videre vil verdivurderingen av fast eiendom føre til forskjellsbehandling av eksempelvis en arving som arver 1 millioner kroner i kontanter, og en arving som arver en eiendom med reell omsetningsverdi på 1 millioner kroner.

Det bør ikke være umulig å finne utregningssystemer som vil føre til større likhet i verdifastsettelsen. Politisk har det imidlertid visst seg å være vanskelig å endre verdsettelsesreglene for fast eiendom.

En annen regel som kan føre til forskjellsbehandling av arvinger følger av at det er to tidspunkter for verdsettelse av eiendommer etter om eiendommer skiftes privat eller offentlig jf punkt 2.2.4 Regler med et tidspunkt for verdsettelse ville føre til større likebehandling av arvinger.

I punkt 2.3.3 ble reglene for behandling av gevinstsaldo på gevinst og tapskonto ved generasjonsskifte skissert. Hovedregelen er at gevinstsaldoen skal føres til inntekt i dødsåret. Enearving eller ektefelle skal imidlertid tre inn i avdødes skatteposisjon jf sktl §14-48. Enearving vil derfor skattemessig kunne spre gevinsten på flere år, mens for andre arvinger vil dødsboet bli skattepliktig for gevinsten i dødsåret. Dette fører til forskjellsbehandling av generasjonsskifter med flere arvinger i forhold til skifter med en arving.

Ved generasjonsskifte av fast eiendom er det som tidligere nevnt omsetningsverdien som skal legges til grunn ved avgiftsberegningen. I praksis fastsettes verdien etter skjønn til en lavere verdi enn reell omsetningsverdi jf punkt 2.2.6.

Arvingene kan i mange tilfeller ikke på forhånd vite hvilke verdier arveavgiftsmyndighetene vil fastsette på fast eiendom. Verdssettelse etter klarere kriterier ville bedret forutberegneligheten for arvingene.

4.2.3 Unntakene for vurdering av verdiene.

Arving av ikke-børsnoterte aksjer, andel i ansvarlige selskaper og kommandittselskap har betydelige skattemessige fordeler sammenlignet med arvinger av andre eiendeler jf. punkt 2.2.5 og aal § 11A. Eksempelet i punkt 3.2.2 illustrerer fordelene. I eksempel 4 alternativ 1 og 2 ser vi at familien reduserer samlet skattebelastning fra 1.233.000 kroner til 180.000 kroner ved å omdanne en personlig eiet eiendom til et ikke-børsnotert selskap før et skifte.

Det er hensynet til bedriftene som er grunnlaget for disse unntaksreglene. Det er antatt at anvendelse av de alminnelige reglene ville føre til en tapping av egenkapital i ikke-børsnotert selskaper, ansvarlige selskaper og kommandittselskaper. En reduksjon av egenkapitalen i slike bedrifter er ansett som uheldig for samfunnet. De samfunnsøkonomiske konsekvensene av disse unntakene blir drøftet i punkt 4.3

Selv om unntakene er utformet av hensyn til bedriftene får eierne store skattefordeler sammenlignet med andre arvinger. Arvinger som arver et pengebeløp eller børsnoterte aksjer arver forbruks og kapitalavkastningsmuligheter. De som arver en familiedrift arver arbeids, inntekts og kapitalavkastningsmuligheter.

Isolert sett kan reglene virke urettferdige. Ved utformingen av reglene er det problematisk å sikre egenkapitalen i bedriftene uten at det kommer eierne til gode.

Rettferdigheten blir i en viss forstand veiet mot følgene av redusert egenkapital i bedriftene. Som eksemplene i punkt 3.1.2 viser vil de gunstige reglene til en viss grad bli oppveid av ugunstige regler om arvingen skulle ønske å realisere aksjene eller eiendelene. Men for aksjer eller andeler som arves gjennom flere generasjoner vil fordelene i en viss forstand bli permanent.

Det er ikke krav om at det utøves virksomhet i skatterettslig forstand for å komme inn under de gunstige reglene i aal § 11A. Også ren formuesforvaltning eiet i et ikke-børsnotert selskap vil komme inn under reglene. Eier arvelater børsnoterte aksjer gjennom et ikke-børsnotert selskap vil hans arvinger bli gunstigere behandlet i forhold til arveavgiften enn om han eide de samme aksjene personlig.

Hensikten med unntaksreglene er å sikre forsvarlig egenkapital i næringslivet. Slik reglene er utformet er de lite treffsikre. Passiv formuesforvaltning er ikke mer eller mindre samfunnstjennelig om det foregår innen ikke-børsnotert aksjeselskap eller om formuen er personlig eiet. Manglende virksomhetskrav for å komme inn under de gunstige unntaksreglene svekker argumentasjonen for unntakene.

Som eksemplene viser gir reglene svært forskjellige konsekvenser etter hvilke eierform som er valgt, hvordan eiendelene blir verdsatt eller etter når eiendelene blir realisert. Dette vil føre til forskjeller i beskatning ved forholdsvis like tilfeller. De som selv har ressurser eller bruker profesjonell hjelp vil ofte under slike regler komme gunstigere ut enn de som mangler ressurser eller ikke søker profesjonell hjelp. Det er naturlig å tro at familien bruker profesjonell hjelp i større grad i de tilfellene hvor det skiftes større beløp. Dette kan føre til at det systematisk blir valgt skattemessig gunstigere løsninger ved skifte av store formuer enn for mindre formuer.

Ved plutselig og uventet dødsfall kan flere handlingsalternativer ved generasjonsskifte bli utelukket. Eksempelvis vil skatterettslig omdanning til aksjeselskap før skiftet være utelukket etter at arvelater er død. Det fremtrer ikke som rettfærdig at de skattemessige konsekvensene av mangelfull planlegging kan bli så store som eksemplene viser.

4.3 Samfunnsøkonomiske konsekvenser av reglene

Jeg deler drøftelsen inn i tre deler. Først drøfter jeg i punkt 4.3.1 de mer direkte kostnader ved innkrevning av arveavgiften både sett fra statens side og fra arvingenes side. Det samfunnsøkonomiske effektivivitetstapet kan deles i to. Effektivitetstapet knyttet til aktørenes velferdstap drøfter jeg i punkt 4.3.2 Manglende nøytralitet som årsak til samfunntap drøfter jeg i punkt 4.3.3

4.3.1 Administrative kostnader

Det offentliges årlige utgifter til å administrere arveavgiften er anslått til ca. 40 millioner se NOU 2000:8 s.109. De avgiftspliktige har også kostnader forbundet med arveavgiften som egen tidsbruk i forbindelse med et skifte og innsending av skjemaer. Videre bruker en del avgiftspliktige eksperthjelp som revisorer eller advokater til hjelp ved planlegging av et generasjonsskifte.

Forenkling av reglene vil ofte føre til reduserte kostnader både for det offentlige og for skatteyterne. På den andre siden vil forenkling ofte føre til dårligere treffsikkerhet i forhold til fordelingsmålsetninger. I det følgende vil jeg se på forskjellige muligheter til å forenkle reglene.

I dag fastsetter det offentlige i prinsippet tre selvstedige verdier for fast eiendom. For formuesskatt og for prosentligning av boligeiendom brukes ligningsverdien jf sktl § 7-11 første ledd bokstav a. For eiendomsskatten brukes eiendomsskattetaksten og for arveavgiften brukes arveavgiftsberegningsgrunnlaget.

Eiendomsskatteutvalget fastslo i NOU 1996:20 *Ny lov om eiendomsskatt* behovet for reformer i reglene om verdsettelse for eiendomsskatteformål. Det var etter utvalgets syn lite rasjonelt å operere med et tosporet system med to verdsettelsessystemer se NOU 2000:8 s. 153. I virkeligheten har vi tre systemer da også arveavgiftsberegningsgrunnlaget fastsettes i prinsippet selvstendig.

Det er politisk problematisk å finne felles regler for verdsettelse av fast eiendom. Et av problemene knytter seg til at eiendomsskatten er en ren kommunal skatt. Statlig styring av verdsettelsen vil støte mot det kommunale selvstyre.

Uansett de politiske problemene knyttet til en felles verdsettelse for flere skatteformål, er dagens regler lite rasjonelle. Samfunnet ville spart ressurser på en felles verdsettelse av fast eiendom til flere skatteformål.

I dag fastsettes arveavgiftsgrunnlaget av to forskjellige avgiftsmyndigheter jf. punkt 2.2.5 Det vil sansynligvis være besparende for det offentlige at et organ har ansvaret for en oppgave. Arveavgiftsutvalget mener at for skifteretten er arveavgift en liten del av arbeidsoppgavene ved offentlig skifte. Det vil derfor være vanskelig å bygge opp arveavgiftskompetanse hos skifteretten. Videre finner utvalget det uheldig at domstolen har forvaltningsoppgaver jf NOU 2000:8 s. 275

4.3.2 Velferdtapet ved arveavgift

Det samfunnsøkonomiske effektivitetstapet kan knytte seg til velferdtapet for arvelater grunnet at adferden endres ved en arveavgift. Arvelater kan mens han lever til en viss grad velge mellom sparing eller forbruk og mellom fritid eller arbeid.

Velferdtapet vedrørende arveavgift for arvelater henger sammen med arvelaters tilpasning til en arveavgift. Fører arveavgiften til at arvelater sparer mindre eller arbeider mindre enn han ville gjort uten arveavgift vil arveavgiften føre til et velferdstap for arvelater. Ved moderate arveavgifter vil neppe tilbudet av arbeidskraft påvirkes nevneverdig av arveavgiftens størrelse. I det følgende er det bare sammenhengen mellom sparing og arveavgift som blir drøftet. Arvelaters tilpasning henger sammen med motivene for å etterlate seg arv. I NOU 2000:8 s.63 presenteres tre hovedkategorier av arv og arvemotiv.

Tilfeldig arv

Planlagt arv

Kapitalistoverføringer

Tilfeldig arv forklares best ved hjelp av en modell hvor den enkeltes sparing reflekterer et ønske om å utjevne konsummuligheter gjennom livsløpet. Sparingen må da ta hensyn til usikkerhet med hensyn til livslengde. I de fleste tilfellene vil det da ved et dødsfall være penger igjen.

Sparing for å sikre egen levestandard ut livet vil sannsynligvis ikke bli påvirket av arveavgiftens størrelse. Arveavgiften vil følgelig ikke påvirke arvelaters adferd, og vil derfor ikke føre til noe velferdsmessig effektivitetstap.

Dagens norske velferdsstat med godt utbygde trygdeordninger vil sannsynligvis redusere tilfeldig arv i forhold til annen arv. Trygdeutbetalinger som eksempelvis alderspensjon vil til en viss grad erstatte behovet for å spare for å utjevne inntektsbortfallet ved høy alder jf lov om folketrygd av 28-02-1997 nr 19 kapittel 19

Planlagt arv og kapitalistoverføringer kan være altruistisk motivert. Med det menes at det er et genuint ønske fra arvelater å bedre etterkommernes økonomiske situasjon. Arveavgift vil i denne sammenheng bli en pris for arv. Det er da naturlig å tenke seg at arvelater øker eget konsum og sparer mindre ved økende arveavgift.

Sammenhengen mellom arveavgift og sparing vil avhenge av elastisiteten i sparekurven. Er sparekurven lite elastisk vil sparingen endres lite på grunn av en arveavgift, og det samfunnsøkonomiske velferdstapet vil følgelig bli lite.

De fleste skatter og avgifter fører til et velferdstap. Det er mulig at arveavgift påvirker sparing forholdsvis lite. Formuesskatt påvirker etter min mening sparing i større grad enn arveavgift. Stemmer denne påstanden er velferdstapet ved arveavgift mindre enn ved formuesskatt.

Henynet til samfunnsøkonomisk effektivitet skulle derfor tilsi at arveavgift i en viss utstrekning bør erstatte formuesskatt.

4.3.3 Arveavgiftsreglene i forhold til nøytralitet.

Nøytralitet i beskatning er blitt sett på som et bidrag til å fremme samfunnsøkonomisk effektivitet jf Ot.prp.35 1990-91 s. 11-13

Nøytrale skatter påvirker selvsagt aktørenes tilpasning ved at den innebærer en overføring av kjøpekraft fra skatteyder til det offentlige. Det spesielle med nøytrale skatter er at den ikke gir insentiver til annen tilpassning etter skatt enn før skatt. Velger aktørene en annen løsning enn den de ville valgt uten skatt vil det ofte føre til et samfunnsøkonomisk tap.

Et eksempel kan belyse dette. Har prosjekt A avkastning før skatt på 100, mens prosjekt B har 90, er prosjekt A mest lønnsomt for samfunnet. En ikke nøytral skatt kan for eksempel medføre at avkastningen på prosjekt A blir beskattet med 30 pst, mens prosjekt B blir beskattet med 10 pst. Etter skatt har prosjekt A en avkastning på 70, mens prosjekt B har en avkastning på 81. En investor vil velge prosjekt B, og samfunnet taper 10.

Fullstendig nøytralitet vil bare sjelden forekomme, men skattereformen i 1992 søkte å oppnå større grad av nøytralitet enn før reformen.

Arveavgiftsreglene i samspill med skattereglene er ikke skattemessig nøytrale. Fast eiendom blir lavere verdsatt enn eksempelvis aksjer i børsnoterte selskaper eller kontanter. En arvelater som planlegger med tanke på å tilgodese etterkommerne vil derfor kunne tenkes å investere mer i fast eiendom enn om reglene i større grad var nøytrale med hensyn på eiendeler.

Nøytralitet mangler også i forhold til selskapsform. Som eksemplene viser i både punkt 3.1.2 og 3.2.2 kan skatt ved generasjonsskifte variere med selskapsform.

Samfunnsøkonomisk vil det være gunstigere om aktørene velger selskapsform etter andre kriterier enn skatt. Aktuelle kriterier kan være spredning av risiko, effektiv styringsform eller hvilke rettsregler som passer best for vedkommende bedrift.

Manglende nøytralitet i forhold til selskapsform vil ikke nødvendigvis føre til et samfunnsøkonomisk tap. Motvirker den manglende nøytraliteten markedsmessig svikt vil den tvert om bevirke samfunnsøkonomisk effektivitet.

Det er flere mulige grunner til en markedsimperfeksjonisme for ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper. Det vil ofte være dårlig likviditet i slike andeler. Et velfungerende marked for å belåne slike andeler for å finansiere arveavgiften vil svekke argumentet om dårlig likviditet som samfunnsøkonomisk markedssvikt. OECD peker på at det kan være informasjonsskjevheter i kapitalmarkedet i forhold til mindre bedrifter jf NOU 2000:8 s.214 Belåning av slike selskapsandeler vil derfor kunne være dyrere enn belåning av eksempelvis børsnoterte aksjer.

Arving av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper vil ofte ha mye større mulighet til å finansiere arveavgiften ved å øke utbytte eller egen lønn enn arving av børsnoterte aksjer. Høy arveavgift vil derfor i større grad kunne få negativ virkning for egenkapitalen i ikke-børsnoterte selskaper, ansvarlige selskaper og kommandittselskaper enn i børsnoterte selskaper. Egenkapitalen i børsnoterte selskaper vil oftest bare indirekte bli påvirket av arveavgiften. Den indirekte virkningen kan være at høy arveavgift påvirker kapitalmarkedet slik at nyttegning av aksjer blir mindre attraktivt for investorer.

På den andre siden er det ikke noen samfunnsøkonomiske grunner til at virksomhet i personlig eie ikke skal behandles på samme måte som andre mindre selskaper med hensyn på generasjonsskifte. Jeg ser da bort fra avgrensning og kontrollproblemer.

Arveavgiftsutvalget konkluderer med at små foretak kan ha ulemper på kapitalmarkedet, og at de muligens tilfører økonomien en ekstra dynamikk jf. NOU s 215. Likevel foreslår utvalget å fjerne reduksjonen på 70 pst for verdsettelse av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper, men foreslår i stedet rentefri nedbetaling av avgiftsbeløpet jf NOU 2000:8 s 167.

Hovedbegrunnelsen fra arveavgiftsutvalget for å øke skattbelastningen ved generasjonsskifte er at nøytral kapitalbeskatning bidrar til å kanalisere kapital til de mest lønnsomme prosjekter jf NOU 2000:8 s. 215

I eksempelet i punkt 3.1.2 ser vi at familien kan spare betydelige beløp på å omdanne virksomhet til aksjeselskap. Problemet for aksjeeierne er den lave inngangsverdien. Et samfunnsøkonomisk problem knyttet til den lave inngangsverdien er at den i en viss forstand låser eierne til aksjene. Dette kan være uheldig for den dynamikken som normalt ansees ønskelig i næringslivet.

5 Konklusjoner

Arveavgiftsreglene er i høy grad modne for revisjon. Samspillet med skattereglene virker ikke gjennomtenkt. Som drøftingen viser har gjeldene rett svakheter både i forhold til samfunnsøkonomisk effektivitet og målsettinger om rettferdighet.

Arveavgiftsutvalget foreslår å gå over til et kontinuitetsprinsipp i inntektsbeskatningen ved arv og gave jf NOU 2000:8 s.19 Videre går utvalget inn for å utvide beregningsgrunnlaget men senke selve avgiftssatsene. Med hensyn på arvinger av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper går utvalget inn for å fjerne unntakene for verdifastsettelse i aal § 11A. På den andre siden foreslår utvalget at betalingen av arveavgiften fra arv av ikke-børsnoterte aksjer, andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper skal foretas over flere år uten rentebelastning.

Begrunnelsen for endringsforslagene er blant annet hensynet til rettferdighet og samfunnsøkonomisk effektivitet.

Sett fra familiens side er arveavgiftsreglene isolert sett enkle. Rettsreglene for arveavgift i samspill med skattereglene er noe mer komplisert. En av årsakene til at det kan være komplisert å anvende reglene er usikkerheten knyttet til verdifastsettelse av fast eiendom. Videre vil noen av de skattemessige konsekvenser av handlingene kunne inntreffe i fremtiden. For familien er utfordringen å finne de relevante alternativer, og foreta de riktige valgene til riktig tid. Uventet dødsfall kan utelukke handlingsalternativer.

Eksemplene skissert i punkt 3 viser de økonomiske konsekvensene for familien ved forskjellige handlingsalternativer. Som eksemplene viser kan de skattemessige konsekvensene av handlingsalternativene variere mye. Sett fra familiens side blir utfordringen å finne økonomisk gunstige handlingsalternativer.

Ved skifte av større formuer vil det lønne seg for familien å skaffe seg kunnskap om reglene eller bruke profesjonell rådgiver.

Litteraturliste

Andenæs Johs. *Statsforfatningen i Norge* 8. utg. 1998

Bedrift ,selskap og skatt. Redigert av Fredrik Zimmer

Eide Erling. *Rettsøkonomi for offentlig rett.* 3. utg. 1999

Harboe Einar *Arveavgift* 2. utgave 2000

Skattedirektoratet *Lignings ABC* 2001

Zimmer, Fredrik. *Lærebok i skatterett* 4. utg. 2001

Forkortelser.

Aal lov om avgift på arv og visse gaver av 19-06-1964 nr. 14

Sktl lov om skatt av formue og inntekt av 26-03-1999 nr.14

